

KAREL ŠVESTKA
MĚSÍC JAKO RYBÍ OKO

Jaroslava Jiskrová – Máj
Dokořán

KAREL ŠVESTKA
MĚSÍC JAKO RYBÍ OKO

Jaroslava Jiskrová – Máj
Dokořán
2003

Knihy vychází s laskavým přispěním IPB Real a. s.

© Karel Švestka, 2003

Editor © Jiří Horák, 2003

Layout © Pavel Růt, 2003

ISBN 80-86643-04-2 (Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha)

ISBN 80-86569-37-3 (Dokořán, Praha)

Každý z nás v sobě nosíme svou knížku. Snad se vám bude zdát, že jste se s lidmi mých příběhů znali, potkali se s nimi, že vám budou někoho něčím připomínat – ale bude to jenom vaše zdání, protože jakákoliv podobnost s lidmi z našeho městečka je opravdu jenom náhodná.

Autor

Demla, a říkal jsem si v té prázdné a smutné tramvaji, že to bude fuška, panečku, a že se mu nemusí podařit, protože i kdyby dal dohromady všechny jeho knihy, korespondenci a zasvěcené komentáře, těžko už tam může dát to všechno okolo něho, co bylo, z čeho pocházel, v čem se motal, na co myslíval, když byl sám, co všechno zdědil a co pak s sebou vláčel, jako třeba jeho bratr Josef, který vlastnil na městečku Kvelb, v němž měl obsluhovat zákazníky, a tedy kmitat sem tam za pultem, ale on za ním jen postával, v očích jakousi dálku, takže nemohl nic vidět ani za pultem, ani před pultem, a vy jste na něho museli své přání volat nebo křičet, aby se konečně od toho čehosi v té dálce odtrhl a vrátil se do Kvelbu a k vám, vyslechl vaše přání, ale i když se vrátil, museli jste své přání zopakovat, a on potom šel a donesl vám stejně něco zcela jiného, aniž kdy přistihl cizí tiché ruce v šuplíku s penězi, a tak nebylo divu, že ubývalo zákazníků, zboží i peněz v šuplíku, kam sahaly ty cizí tiché ruce, takže mu nakonec nezbylo než pole, chlév a kousek lesa, jenže ani v tom chlévě nebyl dvakrát vítán, protože i dobytek rád slyší lidské slovo a jinak po vás obrací hlavu, když vcházíte do chléva a pak s vidlemi mezi něj mlčky; ani jeho druhý bratr Antonín na tom nebyl o moc lépe, ten měl zase v domě poštu a jako poštovník v ní vysedával ještě o půlnoci, seděl za stolem, hlavu v dlaních, nebo spal na desce, zatímco Marta, jeho žena, sebou tloukla na horkém lůžku a mumlajíc hrozná proklínání usnala za rozbřesku, kdy on, jako duch nebo náměsíčný, stoupal po dřevěných točitých schodech z kanceláře nahoru do bytu, kolem sádrového trpaslíka ve výklenku, který jednou rukou salutoval a druhou si rval vousy, blízko při krajích schodů, aby je snad nenapadlo zasténat a jejich rozeschlá, povrzávající bolest zůstala hezky zticha ve svých spárách, a nahoře skoro nedýchaje vstoupil do ložnice, kde prospal dopoledne, aby pak odpoledne bloudil lesem v Hrdle mezi stromy a balvany a přejížděl je měkkou dlaní poštmistra, který bude opět do noci sedět s hlavou v dlaních za stolem v kanceláři, a zatímco se bude ve spánku vracet k Hrdlu, cizí tiché ruce sáhnou do zásuvky s penězi, tak tiše, jako on, teď spící, půjde za rozbřesku po mlčících schodech kolem zdravčího trpaslíka k ložnici ve chvíli, kdy jeho žena Marta usná vyslepená proklínáním a netuší, že konec těch horkých nocí je už blízko, protože za krátký čas bude umírat s dvoukilovým kusem masa v žaludku, které sní na posezení, dvě kila ho bude, pro hosty, pojedje pro něj její švagr z Bosny, tedy Jakub, ten snílek, ten blázen, ten básník, který se však od bratrů Antonína a Josefa neodvalil ani o fous, ten pro něj pojedje v bryčce s koněm, kterého pošvihává v bujně radosti, že herka šlape klidně k štaci, byť by stačil jen ovád nebo éro a hned by bylo po selance, napadne

každého, kdo vidí to spřežení s divným kočm na kozlíku, který zatím ne-
tuší nic o tom, že maso, jež koupil, ten dvoukilový kus, co nechal na
poště, zmizel celý v Martě, kde, nenasytně zhltn, se má čile k dřlu, když
svou vydatnost teď vystřeluje do všech koutů jejího těla, takže se Marta
potácí sama domem ze světnice do světnice s pocitem, že v ní cosi roste,
něco oblundného, co ji mívá roztrhnout nebo snad zadávit, už to má v hrdle,
které rudne a modrá, žíly na něm jsou jak provazy, a tak lapá po dechu,
ruce jí jdou k stropu, jenž na ni padá, a pak už neví Marta nic, nic neví
ani Antonín, její muž, protože se motá v lese, v Hrdle, jak se říká údolí
s potokem, jenž se tam dole vine a pospíchá odtud se zatajeným dechem,
jak je tam smutno a tíha jakási nevýslovná, tíha, která kdysi zkameněla
a teď v balvanové oblundnosti sedí a chmurně mlčí ve stráních a děsí po-
tok, i ptáci tu mlčívají, jejich let se tady zrychluje, jak odtud pospíchají,
snad proto, že Hrdlo jim jde po hrdle, tím vším se motá Antonín s očima
v dálce, tam, kde se jeho oči setkávají s očima Josefovými i Jakubovými,
tedy tam, kde jsou doma.

S takovými myšlenkami jsem vystoupil na konečné a dal se kopcem vzhů-
ru k Motolu, déšť pořád ještě mrholil, a já si znovu vzpomněl na strýce
Řiháka, na mlýn a na most, který už není, na němž jsme spolu stávali a dí-
vali se dolů na temný stín v řece, který byl před chvílí klackem a ještě
předtím tmavým bleskem, jak se prošvihl vodou za kořistí, až voda syčela,
aby se hned vrátil a proměnil se v klacek, a pak v temný stín, než bude
opět bleskem, na to jsem myslel, když jsem se škrábal do kopce, a myslím,
že jsem se i usmíval, neboť jednou při tom pozorování strýc povídá, počkej
tady, a velice pozornýma nohama začal vyhledávat mostní fošny, které se
nevrtěly, ležely pěkně zplna na trámec, a když jste na ně šlápli, nevy-
dávaly žádný zvuk – ale o takových tichých fošnách vědělo jen pár lidí
v mlýně –, až za mostem přidal do kroku, aby se vrátil s flintou dvojkou
v ruce a s tvářív už ne strýce, ale lovce, nehlučně se dosunul ke mně, a pak
už jsem se díval, jak flinta a lovcovy oči hledají ztraceně rychle cíl. Bylo
zbytečné ptát se lovce, neboť strýc měl ve zvyku promluvit dvě slova za
dva dny, a ta už dnes, před chvílí, než běžel pro flintu, řečena byla, a tak
jsem se mlčky díval, jak hlaveň po kratičké chvílce nechala hledání a zadí-
vala se upřeně dolů na ten stín spolu s oběma lovcovými očima, protože
strýc měl ve zvyku mířit na cíl bez přimhouření oka, a hned potom se ozval
výstřel a já viděl, jak broky ve vodě nad stínem udělaly trychtýř, zatímco
stráně kolem nás vracely jedna po druhé lovcův výstřel, naposled stráně od
Meziříčí, ta vrátila jenom zadušené pšouknutí, naše oči rychle pročešávaly

ten kousek řeky po proudu s jistotou, že uvidí štiku hezky břichem vzhůru, ale ono nikde nic, a tak se naše oči zmateně vracely zpět, aby uviděly ten klacek černat se ve vodě, to se ví, teď po lovcově trefě byl subtilnější, ale pořád ještě klacek, černavý, nesmrtelný, odolávající povodním, krám a také lovcově flintě, její trefě, a teď už se zase oba díváme nechápavě dolů na temný stín, který přece nikdy nemohl být bleskem... Asi za čtrnáct dní jsem táhl přes most, podíval se ze zvyku dolů a viděl, že klacek ve vodě je jaksi bachratější. Vlastně jsem už most přešel a byl kus za ním, když mi jeho proměna došla a já se vrátil. Nebylo pochyb, klacek dole byl silnější a zdálo se mi, i trochu delší. Než jsem si srovnal v hlavě, jak klacek vypadal před čtrnácti dny, uběhla nějaká chvíle, a najednou temný blesk vyrazil, při bleskurychlém přemetu ve vodě jsem zahlédl velké bílé břicho a hned znovu přemet, a pak už jen cesta blesku zpět, aby pod klackem, který jeho návratem zas trochu zbachratěl a protáhl se, vytvořil jen přesný stín...

Děšt houstl a já přidal do kroku. Jestlipak už je doktor doma, napadlo mě, když jsem za sebou zavíral dveře domu.

Začátkem června v roce třicet šest mě zastavila na městečku paní učitelka Pánková a zeptala se:

„Prý budeš dělat zkoušky na gymnázium?“

„Jo, říkali naši.“

„Tak budeš ke mně chodit dvakrát týdně na doučování. Podíváme se na mluvnici a počty. Přijď už dneska o pěti. Víš přece, kde bydlím?“

Každé úterý a pátek jsem se pak šinul ke staré poště, protáhl jsem se kolem pana Demla, bývalého poštmistra, který na zápraží vždycky něco kudličkou vyřezával, na hlavě slaměný klobouk nebo legionářskou furažku, takovou tu masarykovskou, a pak jsem se dal nahoru po schodech do prvního poschodí, kolem sádrového trpaslíka ve výklenku, který se na mne nevímproč vždycky smál, a nakonec přes dřevěnou pavlač do světnice, kde paní učitelka bydlela.

Mnoho řečí jsme nenadělali, úkol už pro mne měla připravený a já se pak nad ním mofil, zatímco ona u okna opravovala úlohy nebo něco zašřvala. Občas jsem zvedl hlavu a díval se na ni: patřila k lidem, jejichž pleť neztmavne ani v nejprudším slunci, snad jen trochu zrudne, aby za den za dva opět zbělela až zprůsvitněla, stala se tak bílou jako její halenky, které nosila k úzkým šedivým nebo hnědým sukním.

Také ona občas zvedla hlavu, povzbudivě se na mne usmála a někdy vstala a šla se podívat, jestli mi to jde. Jak se nade mnou skláněla, já

vždycky ucítil stejnou vůni: její průsvitné pleti, vlasů, ale i květin ve váze na stole, a také táhlou až lepkavou vůni kvetoucích lip před domem, která sem pronikala otevřeným oknem zároveň s tlumenými zvuky vesnice – drkotáním vozu, všešestním vrabců, zřetelnějšími i tlumenějšími lidskými hlasy, koktavým chrupotem ruční žezlačky z blízkého dvora či stodoly. Nakláněla se nade mnou, její vlasy se dotýkaly mé tváře a z výstřihu se jí vyhoupl medailonek a dotýkal se mého ramene: Panna Maria se synáčkem v náruči, oba v modrých závojích na bělostném pozadí, sevřeni zlatým oválkem.

„Neudělám to, uvidíte, že to neudělám!“ opakoval jsem jí nejednou, když mi tužkou přes rameno opravovala chyby v diktátu nebo v početním příkladu.

„Ale uděláš, uděláš,“ smála se a vrátila medailonek tam, kde měl být, a na mne dýchla mámivá vůně té propasti, z které jsem rychle a ve zmatku odvracel oči.

Jednou jsem v těch vůních ucítil ještě jinou vůni a chvíli mi trvalo, než jsem ji dokázal určit: byla to slabounká vůně z vykouřené dobré cigarety, a když jsem odcházel, všiml jsem si pohozeného oharku za kamny: byl z egyptky. Večer, při sezení na schodech k poště, jsem se zeptal Banky Slávie, syna trafikantky:

„Učitelka Pánková kóří egyptke?“

„Nekóří žádný!“

„Viděl sem u ní vajgla z egyptke.“

„To tam kóřil Krutihlav, ten kopuje egyptke. Von za ňó chodi. Nikdá ho tam neviděls?“

„Nikdá,“ hlesl jsem zaraženě.

„No jo, to von tam leze jenom večír a pak je tam do rána.“

„Te mesliš, že...“

„Nebod' tróba, to se ví, že s ňó spi.“

Toho dne, kdy jsem udělal zkoušky, mě rodiče poslali paní učitelce poděkovat. Balila si zavazadla.

„Neděkuj, neděkuj, nemáš zač! Jsem ráda, žes uspěl.“ Zaklapla kufr, chvíli se na mne mlčky dívala, zřejmě o něčem přemýšlela, než ke mně přistoupila a řekla:

„Po prázdninách se už nevidíme. Budu učit v Meziříčí na dívčím oddělení měšťanky.“ Odmlčela se a po chvílce řekla tiše a rozpačitě:

„Za měsíc se budu vdávat, víš to?“

Mlčky jsem zakroutil hlavou.

„Znáš přece učitele Kroutila?“

„Krutihlava?“

„Nebuď směšný! Kroutila!“

„Znám, učil čtvrtáky.“

„Budeme se brát.“

Pod námi, v dílně knihaře pana Vodičky, byl slyšet hluk od chvilce, kdy jsem přišel, hovor a smích několika lidí, a teď se tam kdosi bouřlivě rozesmál a bušil přitom – patrně holí – do stolu. Pak se ti lidé vyhnuli ven a stáli pořád ještě v hovoru před dílnou a Jakub Deml, kterého jsem poznal podle smíchu, aniž jsem ho viděl, volal:

„Herr postmajstr, seš doma?“

„Kdo je to?“ ptala se mě paní učitelka a vyklonila se z okna.

„To je pan rada Jakub Deml, co píše knížky, a jeho známí. Slyšela jste je, byli u pana Vodičky v dílně.“

„A ta žena?“

S údivem jsem přistoupil k oknu a podíval se dolů. Opravdu, vedle básníka stála mladá žena, vlastně ještě děvče, v šedivé halence a zrovna takové sukni, s množstvím kaštanových vlasů sčesaných hladce do týlu, kde tvořily umně stočený drdol. Se zapletenou šedivou stužkou, s přísnou pohublou tvář, v níž upoutaly nepatrně vysedlé lícní kosti, budila dojem asketické řeholnice. Patrně vycítila naše upřené pohledy a podívala se nahoru, a tak jsem uviděl její oči: byly rovněž šedé, zasazené hluboko pod vysokým hranatým čelem, a dávaly se na mne bez zvědavosti, bez výrazu, ale soustředěně a chladně, a jaksí vyčkávavě. Až mě zamrazilo.

„Je doma, je doma, Herr postmajstr!“ volal radostně básník, sekal holí do vzduchu a obrátil se k té ženě nebo dívce a zrovna tak radostně až dychtivě dodal:

„Tak pudem dovnitř, deš je doma, počte, Marie Roso, aspoň ovidite božihho člověka!“ a pobízel ji máváním velké, staré a prázdné aktovky, a vzápětí vešli do vrátek, zatímco ostatní se rozcházel.

„Viděls?“ ptala se mě potom zamyšleně paní učitelka a dodala:

„Krásné a zajímavé děvče. Kdopak je to?“

Neznal jsem ji. Nikdy předtím jsem ji neviděl. Vzpomněl jsem si ale na včerejší sezení na vyhřátých schodech u pošty a na slova Banky Slávie, který věděl spolehlivě vždycky všechno.

„Marie Rosa Junová, redaktorka Katolických listů. Bude teď nakladatelkou pana rady,“ opakoval jsem doslova, co jsem slyšel od Banky Slávie, a potom jsem dodal: „Hezká je, ale vám se nevyrovná.“

„Ty lichotníku, kdepak se to v tobě vzalo?“ smála se. Ale pak zvážněla, rychle ke mně přistoupila a přitáhla si mě za ramena blíž k sobě.

„Škoda že nejsi o dvacet let starší, byla bych pak o šest let mladší než ty. Třeba bych si tě namluvila,“ řekla s úsměvem.

Oba jsme potom mlčeli, ona mě ještě pořád držela za ramena a zamýšleně se mi dívala do očí. Řekl jsem to už? Oči měla modré, takovou jasnou a čistou modř, ale teď, když stála zády k oknu, a tedy zády k světlu, ty oči tmavly, až se zdály černé.

Tlačila mě pomalu ke dveřím, otevřela je a něžně mě vystrčila na pavlač. Když je za mnou zavírala, ucítil jsem naposled vůni jejího pokoje. Egyptka v ní cítit nebyla.

Za měsíc prý dostala svatební oznámení, vyprávnili doma. Učitel Kroutil oznamoval svůj sňatek se slečnou Marií Všetěčkovou, který bude uzavřen v kostele svatého Jakuba v Brně. Věno, které prý slečna Všetěčková dostala, mnohonásobně převyšovalo věno paní učitelky Pánkové. Ale to v oznámení nestálo...

Zůstala dlouho svobodná – vdala se až za patnáct let. Její manžel byl o dvacet let starší...

Když mi bylo deset let, bylo mi potěšením dělat společně s dvojčaty Pavlíčkovými, Zdeňkem a Jirkou, z Tasova zkoušky na gymnázium v Meziříčí. Naši tatíci čekali na chodbě s ostatními tatíky, kouřili, pochodovali, rozumovali a rvali si kníry, zatímco my se potili v učebně nad písemnými pracemi z počtů a mluvnice. V počtech jsem nebyl nikdy kabříák, takové ty kupecké mi šly, ale zlomky a rovnice byly pro mne pevninou neznámou, neprozkoumanou a odpornou. Po písemkách jsme vyšli na chodbu k našim tatíkům a společně čekali na pana profesora, který zůstal v učebně, aby naše vědomosti vyhodnotil. Za hodinu vyšel s leistry a dal se do toho. Volal si k sobě jednoho zákonného zástupce po druhém a sdělil mi výsledek synátorovy zdatnosti lakonickým: přijat, nepřijat.

Kupodivu jsem uspěl, čemuž se divím ještě dneska. A pak došlo i na moje sousedy, když pan profesor Novotný volal:

„Pan Pavlíček!“

A pan Pavlíček nic.

„Pan Pavlíček!!“ zvýšil hlas pan profesor a měřil si přes brejle jednoho po druhém tatíky nastoupené v řadě před ním. Ale pan Pavlíček zase nic. Díval jsem se na něho z žabí perspektivy a říkal si:

„Sakra, sakra, ten je ale nahluclé!“ když vtom to profesorovi došlo a on zavolal:

„Pan statkář Pavlíček!“

A volaný prohlásil:

„Tady su!“ a hrdě vykročil z řady...

Dvojčata pana statkáře Pavlíčka tenkrát zkoušky neudělala a já je brzo ztratil z očí. Pan statkář Pavlíček svůj grunt v Tasově prodal a koupil statek v Černé u Měřína, takový malý zámeček, spíš letní sídlo šlechty.

Jezdil jsem na bicyklu do gymnázia tři roky, pak jsem nastoupil za pult našeho krámu, protože tatínek onemocněl tyfem, já od čtrnácti let prodával a s mým studiem byl konec.

Zámeček v Černé jsem viděl, dokonce v něm byl. Došlo k tomu v padesátých letech, náš tasovský stolař pan Kouba komusi do Černé lifroval nábytek, pan Zezula, zvaný Dřímál, ho tam vezl na své káře, která měla předek z forda, zadek z pragovky a pod kapotou motor z chevroletu. Kára na zatáhnutí sisalového špagátu jela dopředu, na zatáhnutí jutového jela dozadu, a když se zatáhlo za oba najednou, tak brzdila.

Seděl jsem vpředu vedle pana Dřímála, ne proto, že bych byl význačná osobnost, ale protože sedět vedle něho nebyl žádný špás, vzadu mezi tím nábytkem seděl jeho výrobce pan Kouba s panem Ječným, který vlastnil v Tasově palírnu, ale v brněnských pajzlících na Cejlu a na Dornychu si nechával říkat pane továrníku, mne si pan Kouba vypůjčil od tatínka na nakládání a skládání, protože pan továrník se jel jenom podívat na palírnu v Černé a nemínil máknout, a tato naše sestava se ještě rozmnožila o pana Letitého a o pana Valu, řečeného Pýcha, kterého si vzal ten den Letitý k ruce, ti seděli před Měřínem v silničním příkopu a vyhrabali se dozadu na káru, pan Dřímál jim zastavil kupodivu bez křiku, snad proto, že byl šokovaný z ustrojení pana Pýchy, který měl na sobě jen kolem krku límeček od košile, k čemuž, jak nám pan Letitý vysvětlil, došlo tak, že šli do Měřína kupovat jateční dobytek a už si s jedním sedlákem v chlívě pláclí, ale v tu chvíli tam přišli tři řezníci z Uhřínova, vyhlášení vazouni, kterým tentýž dobytek slíbil prodat sedlák před týdnem, snad prý dali i závdavek, řvali a bez dalších řečí si vyhrnovali rukávy a hrabali do holínek pro nože, na jejichž ostří nebyl Letitý zvědavý, a rychle hledal, kde nechal tesař dřvu, kdežto Pýcha nemínil ustoupit bez boje a vrhl se proti třem kudlám, a takhle to dopadlo, říkal Letitý, za minutu na něm neměli co trhat, zbyl mu jen ten límeček od košile, já na něho čekal tuhle v lajsně, až se dopajdal, vytáhl jsem z něho tři nože a dvě ocílky, a Pýcha, který to poslouchal, se vyklonil přes bočnici a zachrčel:

„To ste měli vidět, jak sem jim dál! Já jim odělál z kabáta vesto!“ a na třikrát vyplivl s chuchvalci krve tři zuby, a pokračovali jsme v jízdě a snad bychom tam dojeli už bez vzruchu a bez nesnází, kdyby ti nahoře na káře

byli zticha, ale oni, když z Pýchy vytáhli v pořadí už třetí ocílku, asi mezitím něco vypili a začali tam prozpěvovat, pan Kouba tu svou o pražských žábatech, a tloukli přitom do taktu do almar, což pan Dřímál nemínil poslouchat, protože najednou zatáhl za oba špagátky a vyrazil ven a panu Koubovi, Letitému a Pýchovi pomohl dolů latí, a na pana továrníka, který kličkoval mezi nábytkem jak zajíc, si běžel zpátky pro kliku, kterou vozil vpředu pod sicem, ale když ji odtud vyrval a hnal se s ní dozadu, byl pan továrník už dole, protože slyšel to ramování sicu, a tak nečekal, až se mu zapáchne klika mezi lopatky, a sjel dolů jako úhoř, zbraně tedy už nebylo potřeba a pan Dřímál mi ji hodil vpředu pod nohy, aby se nezdržoval sicem, a zatáhl za správný špagát a zase jsme jeli a všechno bylo v rychtyku, nábytek se pohupoval a ti čtyři běželi za náma, Pýcha s jednou rukou na pytlíku a s druhou na zadku, jenom já měl řůru práce s klikou, v podlaze byla totiž dřva, že by jí propadlo malé dítě, natož klika, takže jsem musel každou chvíli upravovat kopnutím její polohu, aby nepropadla, protože bez benzínu by kára jela, ale nikoliv bez kliky, té bylo třeba k nahození motoru, což věděl každý občan v Tasově, neboť si každý s klikou zkusil zatočit, a to víceméně nedobrovolně, stačilo totiž, aby pan Dřímál zatáhl uvnitř za náležitý drátek jen trochu víc a komprese se dostavila o chlup dřív, než měla, a ten, kdo se vpředu před motorem držel kliky, mohl doslova ulítnout, takový dostal kopanec od toho pravouhlého zařízení, jak se o klice vyjádřil pan řídčí Holub, který si také jednou zkusil zatočit, když vedl děti do sokolovny na tělocvik a nikdo jiný právě na městečku nebyl, takže zatočil a pak hvízdal vzduchem, a třicet jedna prvňáčků se dívalo v úžasu na kliku, u které ještě před chvílkou pan řídčí byl, a teď nebyl, klika se kývala sem a tam jako kyvadlo a nemínila povědět, co se stalo, protože měla dost starostí sama se sebou, však to bylo i slyšet, jak uvnitř káry počítá zuby ozubených kol, a prvňáčci by tam patrně stáli dodnes, kdyby pan Dřímál nevyrazil z káry ven a nezařval:

„Tak co čumíte! Běžte hledat toho svýho Holuba, keré beztak litá s holubama!“ a dál se o ně nestaral a rozhlížel se, kdo by mu šel zatočit, a školáci opravdu šli hledat do polí, luk a lesů a našli pana řídčího za dva dny na košaté borovici za Oslavou, v tom velikém lese zvaném Brabisko, a pan řídčí potom o svém letu dlouho s potěšením vyprávěl, i když si myslím, že ten jeho zážitek s klikou, neboli pravouhlým zařízením, nemohl být tak veliký jako zážitek Jozífka Teplýho, který taky jednou zatočil a taky se špatně držel, a ona ho po předčasné kompresi koplá tak, že Jozífek od ní uletěl a dodneška ho nikdo v Tasově neviděl a o loňských senách to už bylo třicet let, ačkoliv Jozífek vážil sto dvacet kilo, takže na tu kliku jsem

dával bacha a vzpomněl jsem si, že před časem přece jenom někdo na kliku vyzrál, pan Chejn to byl, seděl tenkrát na kameně pod naší lípou u kanálu a pan Dřímál na něho od hospody křičel:

„Co tam smrdíš, poť zatočit, pápěro!“ a pan Chejn se nejdřív podíval za sebe, ale tam nikdo nebyl, a tak mu došlo, že výzva pana Dřímála patřila skutečně jemu, a šel zatočit, a když se shýbl ke klíce, zamumlal:

„Se mnó neoděláš žádný terno, Staňo!“ chňapl kliku jednou rukou a kára najednou vycítila, že přestávají špásy, a začala se třást a stavět jako na zadní, ale už bylo pozdě, pan Chejn trhl, motor zařval a rozběhl se, ale pan Chejn točit nepřestával, točil furt, a jen jednou rukou, a když pan Dřímál vyrazil z kabiny a běžel na točitele, tak sice přestal, ale vzápětí nepředstavitelnou silou zatočil na druhou stranu, proti chodu motoru, a ten dvakrát škytl, zamyslel se a pan Chejn se narovnal a s pokrčením ramen řekl vyjevenému panu Dřímálovi:

„Říkáš sem ti, žádný terno!“ a šel si sednout na svůj kámen a za sebou nechal kliku zkroucenou do tvaru houslového klíče, takže tu kliku jsem střežil jako oko v hlavě, aby nepropadla, nejen proto, že sloužila jako zbraň proti loupežníkům a rozdováděným pasažérům, ale že jsem byl zvědavý, který občan v Černé si zkusí zatočit a jak to s ním dopadne, protože tam kliku ještě neznali, natož co dovede, a tak jsme v poklidu a bez dalších komplikací dorazili do vesnice a pan Dřímál se díval po domovních číslech tak dlouho, až zastavil u čísla patnáct a řekl:

„Tak tade je to, ale skládat nebodem, počkáme, až nás ti tři s tím naháčem doběhnó!“ a zatáhl za všechny špagátky, kára se přestala natřásat, ztichla a já nesměle řekl, že to jsme neměli, že ke klíce tady nevidím žádnýho dobrovolníka, dědina je jak po vymření, ale pan Dřímál se uchechtl a trhnutím hlavy mi ukázal, kam se mám podívat, a já uviděl, že tam u sochy svatého Jana Nepomuckého mezi dvěma lípami na lavičce sedí dobře stoletý dědoušek, hoví si a podřimuje s fajfkou v hubě, a pan Dřímál povídá:

„Skoč se ho voptat, esli sme tade dobře o Losů,“ a já tedy šel a zeptal se a čekal, až dědoušek vycouvá ze svých dřímot, aby pak řekl, že u nich žádní Losovi nejsou, ti že jsou v Černé, tam je jich plno, mladá je odtud a dobře to tam zná, a já povídám:

„Tak kde to tedy jsme?“ a dědoušek řekl, že přece v Netíně, a já šel s tou Jobovou zvěstí ke káře, ale pan Dřímál se kupodivu nerozčilil, jen řekl:

„Tak di zatočit!“ a já vzal kliku, a když po složitém putování mezi vnitřnostmi káry konečně dorazila, kam měla, a já se hotovil k zatočení, povídá kdosi za mnou:

„Já bech to zkosil, mladé, esli mně to pude ešče jako zamlada!“ a když jsem se otočil, uviděl jsem toho dědouška, v jedné ruce hůl, v druhé fajfku, a pan Dřímál, když uviděl mé zaváhání, vystrčil hlavu z okýnka a křičel:

„Jen ho nech, dědka, ať vokáže, co omí!“ a já ho pustil ke klíce, dědoušek si zavěsil hůl za kapsu kabátu a fajfku strčil do druhé, sehnul se a povídal přitom:

„Něni ani tak vo vohnuti, jako vo narovnáni,“ a poplival si dlaně a trhl za kliku, a když jsem se za okamžik podíval, jak to s dědouškem dopadlo, uviděl jsem jenom pohupující se kliku, a pan Dřímál se vyklonil z okýnka a křičel:

„Deť to bel jen véminkař, nikdo ho hledat nebude!“ a tak jsem potom zatočil já, přežil to a v poklidu jsme dorazili do Černé, a když ti pěšáci za námi přiběhli, složili jsme nábytek a šli do hospody, kde jsme ucucávali medfickou desítku, a já si vzpomněl na pana Pavlíčka a jeho dvojčata, a tak povídám:

„Copak Éda a jeho kluci?“ a řekl jsem to asi dost nahlas, protože hospodský za pultem přestal vyplachovat sklenice a řekl, že to se všemi špatně dopadlo, všichni že jsou zavření, Eda za nedodávky a kluci za členství v jakési protistátní skupině, Jánošci si říkali, flintami strašili předsedy národních výborů v celém okolí, ještě s kluky Kožených z Měřína to dělali, u soudu dostali po patnácti letech, zámeček že je prázdný, ale bude tam jézédé, a chlapi po takových zvěstech dostali chuť ještě na druhé pivo, a tak si je dali, zatímco já se vytratil arazil k tomu zámečku, který byl skutečně prázdný, jenom několik vyhublých koček mi jako stíny přeběhlo přes cestu a pak po schodech nahoru, když jsem bloudil z místnosti do místnosti, i do stodol jsem zašel a maštalí a viděl tak zšeřelé kouty, do kterých dvojčata naháněla služky, aby z nich trhala sukně a spodní prádlo, viděl jsem, jak o nocích vyvádějí tu či onu kobylu s kopyty ovázanými hadry, aby ji střelili koňskému handlří, který s prkenicí čekal za humny mezi žity, to všechno tatřkovi za zády, který pak jezdil a kupoval zvfřata nazpět, aby po návratu zjistil, že mu scházejí dvě prasata a jedno tele, před chvilkou se to muselo stát, řetřezek na žlabu se ještě pohupoval a z čerstvého kravince se ještě kouřilo, a tak se hnál zase zpět k bryčce, aby dvojčata dohonil, dřív než si s řezníkem plácnou a on sáhne po šrajtofli, protože to už by byl konec, co si budem povídat, a tak s bičem v hrsti se drápal znovu na bryčku, když vtom si vzpomněl na flinty, a tak slezl a běžel do seknice, a když uviděl, že almara na jeho dvě flinty je prázdná, vyšel pomalu ven a zabodl bič do držáku na chomoutu náručního

koně, pak oba koně vypřáhl a hodnou chvíli se díval, jak sklánějí hlavy a přejemnými pysky se probírají chudou dvorní travou, a potom zašel do stavení, kde u okna v kuchyni čekal na návrat synů, které tentokrát nemohl stíhat, protože měli s sebou ty flinty a on ani na okamžik nezapochoval, proti komu je použijí, na to všechno jsem myslel a pak se vydal zpátky k hospodě a už zdálky jsem viděl hospodského, jak se sklání ke klíce a jak s ní vzápětí trhne, a tak nového hospodského hledají v Černé dodnes.

Jako jedenáctiletý kluk jsem měl v našem krámě ze všeho zboží nejraději čisté archy papíru na psaní. Všeljaký jsme prodávali: kancelářský, konceptní, linkovaný, čtverečkovaný. Proboha! kdo ho v Tasově kupoval, řeknete si. A vidíte, kupoval: pan farář, správce lihovaru, kantoři, přišoural se i pantáta ten či onen: „Pane šéf, só tak hodné a napišó mně tento, žádost jako!“ Takže i na ty žádosti.

Dotýkal jsem se každého archu s ostychem a láskou, čichal k němu, když mě nikdo neviděl, znovu a znovu jsem je prohlížel proti světlu, abych uviděl vodotisk Hradčan. Měl jsem přitom takový divně příjemný pocit, kdesi hluboko v sobě, a ten pocit býval neklidný, jako by stoupal od srdce vzhůru k hrdlu, kde se zastavoval a příjemně mě dusil.

Takže – bylo mi jedenáct let, nadevše jsem miloval papír a poznenáhlu ve mně vznikla touha ho nejen mít stále v rukou, ale popsat ho. Vůbec jsem nevěděl čím, ale ta touha tu byla, byla neodbytná a dnes bych řekl, že se stávala jakousi mou posedlostí. Nevěděl jsem si s tím rady, věděl jsem jenom, že se nesmím nikomu se svým vztahem k papíru a touhou popsat ho svěřit, že by to bylo jako přiznat se k něčemu špatnému, k nějaké velké slabosti, k nějakému svému neviditelnému zmrzačení. Láska k papíru a touha popsat ho, oba ty pocity jsem v sobě nosil jako hřích. Těžký, neodpuštělný, smrtelný a doživotní.

V té době, nebo jenom krátce předtím, se do Tasova přistěhoval pan Vodička, knihař, otevřel si dílnu ve staré poště, a já jsem asi za měsíc začal pomalu papír v krámě ukrádat: dvouarchy jsem překládal do formátu knížky, a když bylo listů tolik, že opravdu něco jako knížku udělaly, zanesl jsem polotovar panu Vodičkovi. Roztíral štětkou teplý kliš na nařezané kousky lepenky a lepil na ně barevné papíry.

„Na co to budeš mít?“ zeptal se, když jsem pronesl přání, aby mi papíry svázal.

S takovým dotazem jsem nepočítal, byl to úder pod pás. Přešlápl jsem bosýma nohama před pultem a zamručel, že jako na známky. Neřekl nic

a za měsíc mi v krámě pošoupl po pultě svůj výrobek: silný sešit v černých plátěných deskách. Zašilhal jsem po tatínkovi: byl vzadu v krámě a psal, nemohl nás vidět. Přesto jsem byl nespůj.

„Takže ho budeš mít na známky?“ zeptal se mě pan Vodička potichu a mě najednou napadlo, že taky nechce, aby to tatínek viděl a slyšel. „Ale to budou ty listy slabý, uvidíš!“ dodal starostlivě.

„Já vím,“ hlesl jsem, „rozmyslel jsem si to, budu ho mít na psaní.“

„A co do něj budeš psát?“ zeptal se ještě tišším hlasem a mně se zdálo, jako by se ke mně přes pult víc naklonil. A taky jeho oči byly plné soustředěné pozornosti a vůbec nebyly posměšné.

Neříkal jsem nic – co jsem taky mohl říkat, proboha, vždyť jsem to zatím nevěděl! –, potil jsem se a polykal naprázdno, než jsem dostal spásný nápad.

„Co to bude stát?“ vyrazil jsem ze sebe.

„Nic. Byl jsi můj první zákazník v Tasově!“

„Dyť jste lepil tenkrát nějaký papíry na lepenku!“

„No jo, to bylo do foroty. Ještě ani dneska se mně kšefty nehrnou.“

Chvilí jsme mlčeli a oba se dívali na sešit. Nemám přece jenom zaplatit? říkal jsem si. Ale předešel tomu, protože řekl:

„Zaplatíš mně tím, že mi dáš jednou ten sešit přečíst. Až ho budeš mít popsaný.“ A zasmál se, když viděl, jak rudnu a s jakou rychlostí jsem ukryl sešit pod košilí, protože tatínek skončil s psaním.

„Kdo to byl?“ zeptal se mě potom.

„Pan Vodička přece.“

„Ten knihař?“

„Jo, knihař.“

„Co chtěl?“

„Nic, jenom se na něco ptal.“

„Bude tady mít těžkej chleba,“ zaprorokoval. Měl.

Potom jsem se celé odpoledne se sešitem v ústraní mazlil. Voněl kličem a plátnem a slaboučkou vůní laciných zorek, znovu a znovu jsem laskal jeho vypouklý hřbet a odstrkoval od sebe zuřivou touhu začít do něj psát.

Až večer, po zavěnění krámu, když šli rodiče spát a já v kuchyni osaměl, teprve potom jsem se dal do psaní. Inspirován nedávnými pocity z hodin u paní učitelky Pánkové, napsal jsem krasopisně první větu své velké knihy hned na první stranu páně Vodičkova výrobku:

Měsíc svítíl jako rybí oko a já jsem –

ale co jsem, to už jsem nevěděl, a proto ani nenapsal, po hodině jsem sešit zavřel a měl pocit zdrcující porážky. Snad jsem i brečel...

Vlastně to byla zuřivá bezmoc, byl jsem plný čehosi, co chtělo ze mne ven, na ten papír, cítil jsem, jak ve mně bloudí slova a věty a celé odstavce, jak do čehosi narážejí při svém tápání a hledání cesty. A těch slov jako by stále přibývalo, hromadila se ve mně, překypoval jsem jimi, zalykal se, téměř jsem se jimi dusil. A žádné z těch slov, vět a odstavců cestu ven ne našlo, nebylo pro ně východu, mezery, štěrbinu, kterou by se, když ne rovnou provalily, tak aspoň protáhly, propířily.

Až teprve mnohem později, po letech jsem si uvědomil, že to nebyla slova a věty, že to byly jakési pocity, ty že ve mně bloudily a hledaly nikoliv východ ze mne, ale naopak slova a věty, kterými bych ty pocity popsal, vyjádřil je, dal jim jména a tváře, život, ano, slova a věty, to byl ten východ ze mne ven, tím, že bych je řekl a napsal, tím bych ty pocity osvobodil, tím bych se vydal, vyhořel, ano, vyhořel!

Třeba to budu vědět zítra, utěšoval jsem se, třeba pozítří nebo za týden, říkal jsem si tenkrát, a když všechny termíny uplynuly a měsíc pořád v sešitě svítil sám, sice jako rybí oko, ale sám, dostal jsem spásný nápad: začal jsem se pít po životopisech autorů a jako balzám na mne působily ty statě, které uváděly kdy, v kolika letech začal ten či onen psát, a já se tak dočítal, že ten ve třiceti, jiný ve čtyřiceti, ale i ve dvaceti letech, kterýžto mladý věk mi působil starosti, proto jsem rychle odcházel k jiným autorům, kteří začínali mnohem později. Mám řídu času, říkal jsem si potom, i kdybych začal až ve třiceti, je to pořád ještě téměř za dvacet let. To budu mít takových sešitů popsáno nejmíň deset.

Nepopsal jsem ani ten jeden, zato trápení s ním bylo dost. Měl přemnoho skrýš, protože jak bych rodičům vysvětlil, kde jsem ho vzal? Přece jsem nemohl říct, že jsem papír ukradl v krámě a vazbu mi provedl pan Vodička za slib, že mu dám sešit přečíst, až bude popsán. A ještě něco: co ten měsíc, který v něm svítil jako rybí oko? Vytrhnout ten list a zahodit ho? Nebylo by to znesvěcení sešitu? Tak jsem ho úporně schovával v různých důmyslných skrýších: po půdách, v krámě pod pulty a krabicemi, v kolnách, v síni, pod schody.

Jednou mi ho schoval Vincek, pacholek od sousedního sedláka, který byl sice o deset let starší, ale zároveň jakýsi můj kamarád. Chvilí nad sešitem kroutil hlavou a smál se, ale potom ho rázně zastrčil do své postele, kterou měl sbitou z coulových prken v maštali u koní. Do slamníku ho zastrčil, do slámy, s poznámkou, že tam si bude medít.

Dlouho si tam nemedil, už za měsíc mě vyvolal před krám a řekl mi, abych si pro sešit přišel, že ho tam našla Andula, služka u téhož sedláka, a že ho má u sebe.

„Jak to, že ho tam našla?!“ ptal jsem se zuřivě.

„No jak, tlačil jo do zádu.“

„Do zádu? V tvý posteli? Co dělala v tvý posteli!?“

„Člověče, copak nevíš, kdy só ženský na zádech u chlapa v posteli?“

„A proč ho má u sebe?“ koktal jsem.

„Nesce mně ho dat. Prě si ho přečte.“

„Dyt tam nic není!“

„Tak boď rád! A přit večír po správě.“

„A co deš nedám?“ smála se večer Andula, podivná stará panna, starší než já a Vincek dohromady. Stála proti mně ve dveřích chléva, skoro už ve tmě, a její podlouhlá, hubená tvář byla plná jakéhosi napětí, i když se smála.

Posílali ji do našeho krámu pro drobnosti: kvasnice, koření, povidla, zápalky, modřidlo na prádlo. Tichá a nenápadná stávala před pultem, a když řfkala své přání, bylo jí sotva rozumět. Peníze, drobné kovové mince, tiskla v dlani, až byly teplé, a snad je nikdy nepoložila na pult, vždycky čekala, až nastavím dlaň, aby mi je do ní vložila zvláštním, téměř mazlivým způsobem, a její prsty, které se mě dotýkaly, byly zrovna tak teplé jako ty mince.

Stál jsem před ní zaraženě a beze slova, protože takovou jsem ji neznal. Chovala se najednou suverénně, snad proto, že byla ve *svém* chlévě, mezi *svým* dobytkem, v prostředí, ve kterém ona byla doma a já jenom náhodný návštěvník. Jako by teď ona stála za pultem a já před ním.

„Na co máš takové sešit? Takový bichro?“

„Na známke.“

„Ale ale, na známke? Tak deš na známke, tak na známke!“ a vyrukovala se sešitem, který měla v ruce za zády.

„Tak si jé vem, deš je na známke!“ smála se teď jaksi lstivě, a když jsem po sešitě vztáhl ruku, rychle ho strčila za výstřih a pomalu couvala do chléva mezi krávy. Z tváře se jí každým krokem vytrácel úsměv, zato však přibývalo napětí, jakéhosi čhového očekávání a dychtivosti, cítil jsem, jak cosi mezi námi a kolem nás houstne a stává se – aspoň pro mne – něčím vzrušujícím, nepoznaným, vtahujícím.

Selský chlév, v něm dvanáct krav trhá chuchvalce sena, které jim naházela za žebříčky, na stropě mračna much, mnohá z nich si klátivými a neklidnými cestami bloudivě hledá nejlepší místo k spánku. Jedno z odstavených telat se utrhlo z řetězu a teď mezi kravami hledá mámu. Dusivá vůně sena, čerstvě nadojeného mléka, teplý pach kravského hnoje, vůně luk, kterou si dobytek donesl z pastvy, to všechno se mísí dohromady

v jednu divoce syrovou a živočišnou vůni, ve které třeští a vybuchují smysly. A ona pořád ustupuje, ještě tři kroky může udělat, dva, a poslední, pak už je jenom žlab, kolem něho na zemi několik náručí sena připraveného k rannímu krmení.

Stáli jsme proti sobě, oba jsme rychle a horce dýchali, jako by nás ten kousek cesty mezi kravami stál hodně námahy a sil. Zlehka se opírala zády o kamenný žlab a v dusivém šeru se její tvář zdála být podivuhodně mladá a plná toho dychtivého očekávání, a její přivřené oči dostaly najednou nebezpečný lesk.

Všechna okénka i dveře na dvůr byly otevřené dokořán a dovnitř doléhaly zvuky, které jako by náhle zesílily: na sousedním dvoře někdo pumponoval vodu, krátce zaštěkal pes, ozvalo se zahvízdnutí, pak někdo na někoho volal, a úplně blízko kdosi dohnal teprve teď dobytek z pastvy a ve chlévě se na krávy rozkřičel: „Na svý, krucinál, na svý! Mazlo! Červená! Plavko!“

„Take pudem na svý, chceš?“ sykla mně do tváře a zvedla ruku k výstřihu. „Pak si vemeš ten sešit. Bode teplé, vod méch koziček bode teplé, zkus to, jak só teplý!“ syčela dál s levou rukou u výstřihu, zatímco druhou tápala po mně a špičkou jazyka si několikrát přejela spodní ret pootevřených úst jako v horečce.

„Andulo! nech toho kloka, sakra! A naval mo ten sešit, deš si pro ně přišel!“ křičel v otevřených dveřích dělicích maštal od chléva Vincek a čisťil přitom kartáč na česání koní tak, že jím přejížděl napříč hřebelec navlečený okem na palci.

Tvář se jí změnila, jako by ji někdo udeřil, tiskla se zády ke žlabu s mrzutou, starou, dokonce i zlou tvář. Šoural jsem se pozpátku ke dveřím, bez sešitu, couval jsem jako před chvílí ona, jenomže opačným směrem.

„Tak dáš mo ten sešit, nebo nedáš!“ zařval Vincek a spustil obě ruce podél boků jako vesnický rváč, v jedné kartáč, v druhé hřebelec, a výhrůžně vykročil.

„No bžže, tade ho má!“ křikla opovrživě, hodila mi sešit k nohám a dodala posměšně: „Tade ho má, ten měsic, keré svítíl jak rebí voko!“ a zuřivě se zasmála.

Ale on opravdu svítíl, ne právě jako rybí oko, ale svítíl, lehkým plechovým světlem svítíl, a byl v úplňku, a já jsem se pod tím světlem ploužil od chléva domů letním dusným večerem, znovu poražený a zdrcený, s děsivou myšlenkou, co s tím sešitem a co s měsícem svítícím jak rybí oko na jeho první straně.

Potom jsem přece jenom vymyslel pro sešit dobrou skrýš. Doslova pod svícenem, kde bývá taková tma: v zásuvce prodejního pultu, v zásuvce, v níž býval před lety homolový cukr, odsekávaný na čelní straně té zásuvky ocelovým sekáčkem na kousky. Sekal ho tam žid Beer, po něm žid Löffler, řečený Šimek, a po něm učedníci a příručí pana Svobody, mezi nimi i tatínek, někomu za krécar, někomu za dva. Zásuvka už byla dávno prázdná, na jejím dně zbyl jen silný černý papír z poslední homole cukru. Do té zásuvky jsem sešit schoval, pod černý papír, a tam si léta hověl v bezpečí až do padesátého roku, kdy byl tatínek coby vykořisťovatel zlikvidován. V dílně, kam jsme potom pulty přenesli, jsem na papír ukrývající sešit naskládal vercajk: obyčejné klíče, nástrčkové, hasáky, a sám jsem pak narukoval do dolů a později do fabriky. Vlastně tam byl ten sešit uschován jak na dně hrobu nebožtíka, jen občas, když jsem si bral ten či onen klíč a vzpomněl si přitom na sešit, přejel jsem papír zkoumavými prsty: byl tam a měsíc na jeho první straně dál svítil, jako svítívá v úplňku.

Před lety se mi v noci zdálo – nebo pletlo –, jako bych viděl Oslavu a chalupu dědouška na břehu řeky za mostem, kdosi stál u vrátek na dvůr a já ho v tom snu nemohl poznat, a ptal jsem se maminky, která byla se mnou: „Kdo tam stojí, kdo to je, maminko?“ a ona se usmála a řekla: „Copak nepoznáváš babičku? Dyť sem za ní chodíme každou neděli!“

A já se probudil, se zavřenýma očima hmatal po trenýrkách, protože spím nahý, se zavřenýma očima jsem do nich vlezl a pak s předpaženýma rukama jako nebožtík Alfons Valů, když lezl ze straně u Papírny k těm dvěma placákům v řece, zrovna tak jsem tápal ke dveřím světnice s očima pořád zavřenýma, protože kdybych je otevřel, neviděl bych už ani Oslavu, ani chalupu, ani babičku u vrátek, a neslyšel bych ani maminčin konejšivý hlas, tedy s těma zavřenýma očima a s předpaženýma rukama jsem dorazil ke dveřím, nahmatal kliku a dveře otvíral tak tiše, jak něčí cizí ruce šuplák s penězi, zrovna tak tiše, abych nedělal šramot, když vtom se za mnou zavolalo: „Kampak, kampak?“

A já jako náměsíčný prohlásil: „Do Voslavy, za babičkó!“ a to už jsem tiše zavřel dveře, abych za sebou nechal ustrnulé ticho, takové, které obrací oči v sloup a klepe si na čelo.

A pak jsem stál v síni a za chvíli na dvoře, pořád s předpaženýma rukama a zavřenýma očima, abych nepřestal vidět babičku v posteli v kuchyni a dědouška na posledním kamenném schodku u řeky, jak ke mně na můj pozdrav otáčí tvář, ve které každá vráska je kapitolou jeho života, jak se na mne dívá očima, v nichž má celou tu strašlivě dlouhou cestu, kterou ušel a na jejímž konci stojí, abych viděl pěšinu tam na druhé straně

řeky, jak po ní s maminkou chodíme do mlýna, a šalandu ve mlýně před deseti lety, abych viděl i Františka, bratránka, jak se sklání k posteli v koutě, aby zpod ní trhnutím vytáhl vojenský kufřík kočho ve mlýně, kufřík s bílými písmeny nápisu Josef Nestražil, aby odklopil jeho víko a já tak uviděl na vrchní přihrádce kartáč na šaty a boty, hřebínek, krabičku zápalek, paklík tabáku Taras Bulba a papírovou pětikorunu a jeden dvacetník, tedy hotovost, která zbyla po životě dlouhém osmdesát pět let, abych potom řekl Františkovi: to už nemusíš, já vím, co tam je, když se chystal sundat hořejší přihrádku, abych viděl i spodní díl kufříku, protože jsem v té chvíli byl úřední osobou u pozůstalosti, povídám, já vím, co tam je, je tam šedesát rodokapsů a čtyřicet rozruchů, zatímco víkendů jenom pětadvacet, ten veliký poklad přikrytý košilí, tou druhou košilí, protože tu první má Josef na sobě v rakvi, poklad, který jsem všechn pětkrát přečetl a ohmatal a nosil na holém těle, před sebou prerii v Kroužcích a deset kusů hovězího, ale to už jsem stál v dílně a opatrně se prohmatával dvojnásobnou tmou, protože jsem se prohmatával nocí se zavřenýma očima, abych konečně dorazil k pultu a vyrval šuple a vyházel vercajk, abych vytrhl černý rubáš halčí kdysi homoli cukru a vytáhl sešit, abych potom v kuchyni otevřel konečně oči, sedl ke stolu a hned na první stranu pod jakousi nedokončenou větu napsanou dětským krasopisným písmem, které prozrazovalo začátek rukopisu nějaké veliké knihy, tedy pod tu nedokončenou písemnou symfonii jsem začal psát:

Do Oslavy za babičkou jsme chodili na jaře, v létě a na podzim každou neděli, v zimě jenom občas...

A ráno, když jsem vstával od stolu zkřehlý zimou, rozlámaný a jakoby opilý, převracel jsem popsané listy v sešitě nazpět až na jeho první stranu, kde jsem té noci začal psát, a četl jsem: *Měsíc svítíl jako rybí oko a já jsem* – – – se podíval z okna: svítalo, ale měsíc ještě nezapadl, opravdu svítíl jak rybí oko. A byl v úplňku.

Byl jsem v Brně, ani nebylo proč, ale byl jsem tam. Všude vrcholily vánoční nákupy, lidi jako mravenci běhali z obchodu do obchodu, na poslední chvíli kupovali nesmysly, u pultů byli na sebe zlí, nevrli, ti za pulty otrávení, škodolibí, uštěpační.

Ve městě byl na každém příhodném místě vztyčen veliký rozevřený slunečník, pod ním stolec, na něm váha Tonava nebo Berkel a za ní chlapík s pokladničkou, štosem balícího papíru a sekáčkem. Kádě různých velikostí a tvarů s těmi ubožáky měl po ruce, zrovna tak jako podběrák, kterým zašátral v kádi, vždy když se fronta pohnula a před váhou ocitl

další zákazník, a ten potom ukázal na jednoho z nešťastníků ležících němě v podběráku, prodavač jej vytáhl, pleskl s ním do plechové vaničky a tu pak hodil na váhu a utrousil cenu už ve chvíli, kdy byla rafika na váze ještě v poklusu, a aby nějak zakryl tu lumpárnu, zavřeštěl: „Zabít, nebo nezabít?!“

Myslel tím jistě tu věc ležící bezmocně na boku ve vaničce, s ústy lapajícími po životě, na rozdíl od zákazníka před váhou, který s myšlenkou na tu rafiku v pohybu myslel spíš na prodavače, ale nahlas nic neřekl, to se ví, Vánoce na krku a fronta za ním, taky nebylo kdy, protože svalovec za váhou hrábl po sekáčku a s úsměškem čekal na odpověď, a ta zněla skoro od každého stejně: „Jo. Zabít. Dyž budete tak hodnej...“ Jenom jednou jsem zaslechl třaslavý hlásek říkat „Buďte tak laskav“ a uviděl jsem za tím hláskem celý jeho život za první republiky – a každý, sotva to dořekl, začal blednout a odvracet oči od sekáčku, který vyletěl nahoru v upatlané ruce prodavače, jemuž ta chvilka změnila tvář ve masku popravčího, aby za okamžik s hvízdnutím protal vzduch, zdolal výšku směrem dolů a otevřel krvavou ránu za hlavou nebožáka, kterému se vypjalo tělo v křeči a ve vypoulených očích se mu zřítíl závěs utkaný z vodních trav a ze zpětrhaných sítí a čeřenů, usfťovaný za úplňků, a on už jen v mátohách mohl uslyšet, jak je rychle balen do rubáše balicího papíru, do něhož byl zabalen rychle a lajdácky, a po zaplacení vhozen do rozevřené tašky zákazníka, prchajícího vzápětí z místa činu jako svědek mordu, kterého napadla myšlenka na soudní síň a zprávičku v novinách, který prchal s očima ještě stále odvrácenýma, aby s dávivým pocitem pod ohryzkem posléze splýnul se spěchajícím davem na chodníku, v ruce tašku a v tašce zločin ukrytý v rubáši, který se ještě pořád chvěl a šustil a dával tak o sobě vědět jako třesoucí se svědomí.

Ia kapr, 1 kg Kčs 20 stálo na cedulkách uvázaných na tyčích slunečníků, pod každým stolek, na něm váha Tonava nebo Berkel, za ní prodavač s popravčí zbraní v ponosu a před sebou napravo pokladničku se správnou tržbou za správné zboží ve správné váze, nalevo hromádka korun, dvoukorun a pětikorun, tržba za prodanou vodu ve vaničce a desetideka navíc z každého kapra, protože oči kupujícího se pokaždé klopile nebo odvracely, aby neviděly jak klusající rafiku, tak pád sekáčku z výšky, i když, upřímně řečeno, jim to nebylo nic platný, protože hvízdavý zvuk jeho pádu tu byl a nedal se neslyšet, zrovna tak jako šustivý zvuk rubáše kolem těla oběti, a já postával daleko od těch krvavých jatek a viděl jsem v pravidelných chvílích vražednou zbraň nad hlavou chasníka za váhou a těmi dvěma hromádkami peněz na rohu Běhounské a Gagarinovy a Kozí a České,

Ale druhý den ji znovu vytáhl – trochu zahanbeně, to se ví –, a tak se znovu dočítal o příjezdu otce k dětem na voze s bednami, na voze, pod nímž rytmicky se kolébající lucerna osvětlovala jeho kola, plechovou tabulku s jménem vozky a pak už jenom zadní, neklidná kopyta koní.

To odpoledne jen taktak stačil knížku ukrýt. Do dveří totiž vstoupil zákazník, který na poštu chodil často, ale nikdy ne odpoledne. Však také podával telegram, což vysvětlovalo jeho příchod v tak neobvyklou dobu. Spočítal slova na blanketu a vyřkl cenu, a pak se díval, jak ten člověk hledá drobné v peněžence i po kapsách, šlo mu to špatně, protože v jedné ruce držel hůl a v druhé velkou prázdnou aktovku, a také klobouk se mu pod rukama pletl, takový velký černý klobouk, který smekl a postrkoval ho k přepážce sem a tam, díval se na jeho velkou hlavu téměř bez vlasů, na pot, který se mu perlil na čele, než si všiml, že se pan rada – jak ho na poště oslovovali oba listonoši – nedívá na peníze, které poštuchoval po přepážce, ale že se dívá svými brýlemi na jeho stůl, a tak se nenápadně otočil ve směru jeho pohledu a uviděl skoro polovinu své knížky vyčuhat zpod archu známek, tak špatně ji stihl ukrýt, a on, ten člověk před přepážkou, pomalu k němu zvedal oči, velice pomalu a jakoby těžce, a když se jich konečně svým pohledem dotkl, viděl, proč mu dalo tolik námahy ty oči zvednout: byl v nich těžký formanský vůz a neklidné tratě světlá z neklidné lucerny mezi koly vozu, k němuž spěchaly dětské nohy obuté v hrubých nezavázaných botách a dřevácích, viděl jejich dychtivé ruce, zvedající se k plachtě kryjící náklad na voze, která, až bude stržena, vydá všechny dálky světa, viděl formana sedícího nehnutě na kozlíku, snad s bičem v ruce buď usnul, nebo umřel, tak nehnutého ho tam vyportrétovala noc a také světlo z krvácející lucerny, v němž se brodily zadní kopyta koní, viděl lucernu, která se kývala míň a míň, až strnula v nehybnosti, snad jen lehounkým chvěním dávala o sobě vědět, že dosud žije, že dýchá, že žije v zmrzlém narudlém plamínku, krčícím se na samém jejím dně, aby náhle zlobivě prskl, aby se zapotácel a vzápětí zhasl, aby jen řevavě poslední jiskřičkou, která se vzápětí odpoutala od černajícího knotu a vydala se bloudivou cestou vzhůru nažhaveným cylindrem, aby popálená jeho stěnami, do nichž slepě vrážela, nakonec umřela náraz ve tmě.

V tom okamžiku vchod na poštu potemněl příchodem třetího muže, Jiříkova otce, který zahlaholil pozdrav a vzápětí své přání:

„Jedno Medříč, pane poštmistr, pivovár, ti sakramenti mně zas jedno dovezli, co neměli, a teď mně to skládají na dvorko.“

A pan rada vyšel kymácivým krokem do vražedného slunka, zatímco pan pošt mistr vytácel číslo pivovaru a poslouchal přitom táhlý, škrábavý zvuk hole pana rady, jak ji táhl – vlastně nepotřebnou – za sebou po cestě k Bosně. Potom se mu ozval pivovar a on přepnul hovor do kabinky a Jiříkova otce tam pokývnutím poslal. Pak seděl za stolem, před sebou špatně ukrytou uhrančivou knížku, vlastně její torzo, a právě se chtěl znovu do ní podívat s touhou přečíst si v ní to, co viděl před chvílí v očích pana rady, když Jiříkův otec v kabině zvýšil hlas, a on rychle sáhl po sluchátku. Ale nevyslechl nic, uslyšel jenom divný zvuk, jako by se tam ten člověk zalykal vodou, lapal po dechu a jako by šátral po klíče kabinky. Dveře však neotevřel, jenom na ně bezvládně padl, což Lomikara vyděsilo, a on pomalu a nehlučně odložil sluchátko, tak pomalu, že slyšel na druhém konci drátu rozčilený hlas:

„Tak co je s váma, krucinál! Haló! Haló!“

„Nic, co by bylo,“ zavrčel pan pošt mistr, uvyklý samomluvě, a šel se do kabinky podívat.

Bylo štěstí, že se její dveře otvíraly směrem ven, jinak by se dovnitř stěžít dostal. Jiříkův otec na nich bezvládně ležel plnou vahou, a když je pošt mistr otevřel, sesul se mu do náruče. Vyjekl překvapením a taky pod tíhou, kterou měl najednou na sobě. „Copak, copak?“ breptal a couval od kabinky s Jiříkovým otcem v náruči. Teprve potom mu došlo, že je ten člověk bezvládný, že se mu něco stalo, protože chrčí a z jednoho koutku úst mu pramínkem tečou sliny, že vypoulenýma a vyděšenýma očima nic nevnímá.

Snad by řval hrůzou nebo volal o pomoc, ale neudělal ani jedno, ani druhé, protože si vzpomněl na tu zatracenou knížku na stole, kterou nestačil schovat a jistě by ji uviděl každý, kdo by na jeho volání přispěchal. Takže knížka, a ještě k tomu otevřená v pracovní době – ne, to nešlo.

Až mnohem později si vzpomněl, že mu tu knížku připomnělo telefonní sluchátko v kabině, které Jiříkovu otci vypadlo z ruky, aby se potom kymácelo na šňůře pod aparátem jako hodinové kyvadlo nebo také lucerna pod formanským vozem, právě to mu připomnělo na stole rozvěšenou knížku, v níž se chtěl znovu dočíst o těch podivuhodných věcech, o kterých četl denně, a dnes je dokonce skutečně viděl.

Po liduprázdném městečku pozpátku vlek pan pošt mistr Jiříkova otce domů. Byly dvě hodiny odpoledne, na dvorku hospody seděli na sudech šofér a závozník z meziříčského pivovaru a čekali, s čím se od telefonu vrátí hostinský. Seděli na sudech, zatáté pěsti položené na kožených

zástěrách, uplivovali, sem tam nakousli slovo a šílali po stínu. Zatímco Jiříkova matka podřimovala v křesle v kuchyni, obě její děti byly na poli. Sekáči dosekávali ječmen, děti dělaly povísla, ve studánce se chladila zednická. Dvě hodiny odpoledne, pošt mistr Lomikar si loktem otevřel dveře hospody, z tmavých koutů sálku mlčky přihlížela staletí...

Jiříkovi bylo v té době čtrnáct let a musel zanechat myšlenek na uměleckoprůmyslovou školu, po níž toužil – od osmi let dobře maloval a kreslil –, a začal se učit řezníkem. Doma bylo přece řeznictví a hospoda a on byl jediný syn. Maloval sice ve volných chvílích dále, jeho obrazy však ztěžkly tmavými odstíny barev. Některé z nich mohu dodnes vidět rozvěšené na stěnách sálku hospody. Občas se na ně dívám, když tam musím zajít. Zatímco bezmyšlenkovitě přikyvuji zvěstím a věčným pravdám mých náhodných sousedů u stolu, těžkám pomalu pohledem od obrazu k obrazu: z převažujících zelené, z jejího temného smutku, cítím jakési chmurné poselství, z kterého až mrazí. Poselství – čeho asi?

Už chvíli jsem se na Jiříka díval. Stál s oběma psy po boku u mého ohničku, pocucával čtvrtku viržinka, pohupoval se, mlčel. Snažil jsem se sledovat jeho pohled: díval se kamsi mezi mne a ohniček, ale zrovna tak se mohl dívat do sebe a vidět něco v sobě. Například něco temnězeleného.

„Jak dlouho už cucáš ten kósek viržinka? Rok? Dva?“ zeptal jsem se, abych ho vytáhl z toho jeho temnězeleného světa.

Začal pocucávat rychleji, což znamenalo, že usilovně přemýšlí.

„Tři,“ řekl za hodinu lakonicky a zpomalil pocucávání.

Otáčel jsem salám nabodnutý na větvičku nad ohničkem: prskal a škvřil se, v místech naříznutých nožem se rozchlipoval a kroutil. Škoda že je ho tak málo, říkal jsem si, dva psi a my dva, na každého z nás připadne pět deka. Ale Jiřík se svého dílu vzdal ve prospěch psů a chleba nechali všichni.

Před mnoha lety jsem četl dlouho do noci, Jiříkova sestra viděla světlo a zaklepala mi na okno.

„Jiříkovi se stal malér,“ řekla zvenku. „Asi nervový záchvat. Doktor ho pošle do Jihlavy, do špitálu – do blázince. Mohl bys jet s ním?“

Přišel jsem k nim, zrovna když mu doktor dával injekci. Seděl uprostřed sálku, kolem sebe převrácené a roztrískané stoly, židle. Na jedné z ne zcela rozbitých židlí ho přidržoval šofér sanitky. Jakýsi chlápek – snad z přibuzenstva – zametal skleněné stěpy. Nahlédl jsem otevřenými dveřmi do kuchyně: jeho matka vyplňovala křeslo a nespouštěla oči z Jiříkových obrazů, na nichž ta temná zeleň byla teď černá. Jak chmurné poselství...

„Dal jsem mu koňskou dávku,“ řekl mi doktor a zavíral přitom starý kufírek, zřejmě pozůstatek soukromé praxe jeho otce, rovněž doktora, kufírek, jaký nosívaly ještě porodní báby a venkovští holiči.

„V sanitce už bude hodný, ale sám jet nemůže. To víte, šofér ho bude mít za zády,“ dodával, kufírek razantně sevakl a podal mi obálku.

„Papíry dáte na příjmu doktoru Bendovi. Že ho pozdravuje Tománek, řekněte. A co vy? Vás netlačí nic?“ ptal se.

„Sešit,“ zahučel jsem zachmuřeně.

„Sešit? Jaký sešit?“ zpozorněl a začal nepospíchat ke dveřím.

„Prázdný. Je v šuplíku. V rubáši.“

„Aha!“ vydechl překvapivě chápavě. „Tak jedte! Šofér vás doveze zpátky.“

Byl opravdu hodný, snad až moc. Všechno v něm ochablo nebo pokleslo, ztratil páru nebo vzduch, seděl zhroucený v rohu vozu jako splasklá pneumatika.

V Meziříččí jsme vyložili doktora a dvacet kilometrů před Jihlavou Jiřík zvedl hlavu a přerušil mlčení:

„Byl odsouzen k trestu smrti provazem,“ oznámil komusi tiše, spiklenecky a díval se kamsi přes mé rameno, kde za okýnkem pádila dozadu noční krajina, kterou nebylo vidět: byla jedna hodina po půlnoci.

Za půl hodiny jsme zastavili před bránou špitálu a šofér přepínáním krátkých a dlouhých světel budil vrátného.

„Dnes na úsvitě byla poprava vykonána,“ řekl Jiřík do tichého prostoru sanitky a hlava mu v tom okamžiku poklesla, tak jako poklesne každému, kterému lámou vaz provazem. A potom už nepromluvil...

Vrátil se za rok a od té doby téměř nemluví. Stává mlčky doma v kuchyni, pohupuje se, dívá se z okna na dvorek. Nebo stojí – ale jen málokdy – za pultem v hospodě, tam stává nehnutě, nepohupuje se. Dívá se na některý svůj obraz na protějščí stěně, na to temné, pochmurné poselství.

„Pivo!“ nebo „Sóduvko!“ poručí si štamgasti.

Mlčky a dlouho se na ně dívá, pak se toporně otočí a zajde do kuchyně.

„Běž tam,“ řekne sestře, „něco chcó!“ a stoupne si k oknu na dvorek, upřeně se na dvorek dívá, nehlučně cucá viržinko.

Už je deset let v invalidním důchodě. Za ta léta na barvy nesáhl, hospodu vede sestra. Pak mu kdosi dal dvě štěňata kolif a psi se teď od něho nehnu. Chodí s nimi po cestě k hradu a k mlýnu. Před Slámovým lesíkem odbočí na cestu k Hrdlu, pak pochoduje Poříčím k Stejskalovu mlýnu, k splavu a drápá se vzhůru k hradu. Psi se každou chvíli po něm otočí, zdá se, že mají o Jiříka starost, i když na ně nikdy nepromluvil.

Bydlí u sestry, spí na dvoře v malé světničce, kde kdysi spával jeho strýc Prokeš, profesor češtiny z Brna.

„Mlh-ha,“ zahuhňal najednou Jiřík a na můj nechápavý pohled zamřkl zbytkem viržinka dolů na řeku. Mlha. Jako by se rodila z řeky, tak chuchvalcovitě stoupala do břehů, hravě vstřebávala cestu a po chvilkovém rozmýšlení se začala plížit k nám do stráně. Vlastně jsem na ni povědomě myslil, scházela mi, vždyť bude Dušiček.

Od hrobu k hrobu, od pomníku k pomníku se courávala na hřbitově, přinášela do sebe všelijak zachumlané hlasy lidí i zvuky, aby je zas odnášela, aniž je nechala poznat, uvidět, a vlhce přítom dusila malé ohníčky na hrobech. Mlha. Nahrnul jsem na skomírající ohníček hlínu a přišlápl ji. Tady už jsem pro dnešek neměl co dělat.

Pomalou a mlčky jsme šli potom lesem, mlha se nám plížila v patách, psi se co chvíli zastavovali, ohlíželi se a s tichým kňučením se tiskli k pánovi: nebyli zvyklí chodit v mlze. Jestliže jsme doufali, že jí po cestě unikneme, zklamali jsme se, protože proti nám postupovala od vesnice, valila se jako neproniknutelná stěna, až z ní bylo úzko. Škobrtali jsme v zmrazcích, dusivě obklíčení šedivou vlhkostí, která v pomalém, ale houževnatém pohybu vstřebávala do sebe celý kraj.

„Musím jít na hřbitov, dát na hrob svíčky,“ řekl jsem u kostela Jiříkovi. „Tak se měj!“

„Sthav se. Pothom!“ zahuhňal do viržinky.

„To myslíš vážně?“ podivil jsem se. Neřekl nic, viržinka trčela nehybně do mlhy, zřejmě o něčem přemýšlel. Díval se mi kamsi přes rameno jako tenkrát v té sanitce, psi ho jemně postrkovali přátelskými, ale naléhavými doteky svých hlav: cítili blízkost domova.

„Shám doma. Zhaviračí dhen,“ vysvětlil konečně a viržinka mu strnula v ústech, zřejmě odpočívala po tak dlouhém a namáhavém proslovu, a aniž počkal, co řeknu, zmizel mi po pěti krocích v mlze. Nešel po silnici, šel zadem kolem fary dolů, bylo slyšet, jak zakopává o šutry a zmrazky, mlha vydávala jeho škobrtání kupodivu ochotně. Vlčák Hortů ucítil kolie, teskně za vraty kňučel a zuřivě hryzal spodní konec prken nad zemí, ke které se tiskl.

Hmátl jsem po kapsách, kde mám svíčky, kde zápalky, a prošel branou ve chvíli, kdy kousek za mnou zastavovalo auto. Otočil jsem se. Svítlo krátkými světly, motor tiše, pravidelně předl, jako každý motor, který má za sebou delší cestu a správnou teplotu. Nikdo z auta nevystupoval,

světla ztratila na pronikavosti, také motor ztrácel obrátky a mě napadlo, že mě ti v autě vidí v mlze a teď čekají, až odejdu. Vyhověl jsem jim.

Pomalů jsem procházel mezi hroby, kterých je na starém hřbitově už málo – od roku 1966 je v provozu nový hřbitov, mnoho zesnulých či jejich ostatků se přeneslo tam, proto se tady likvidovaly i pomníčky. Jak jsem předpokládal, nebylo tu živáčka. Jenom na několika hrobech svítily svíčky, jejich plamínky se zlekaně tiskly před mlhou ke kalužinkám rozpuštěného vosku, nechránily je schránky moderních luceren, tady je starý hřbitov se starými kovovými kříži, zčernalými a napolo vyvrácenými, jak pod nimi sedala půda a jak se do nich opíral vítr, který je tu doma.

Postál jsem u našeho hrobu, zčernala jména dědouška, babičky, rodičů a celé řady strýců a tetek se nedaly v mlze přečíst. Někdo tu byl přede mnou, položil na hrob dva věnečky a mezi ně svíčku, patrně po zapálení brzo zhasla. Nepospíchal jsem ji zapálit, snad proto, že ke mně začaly přicházet tváře mrtvých, pochovaných v tomto hrobě, začal jsem slyšet jejich hlasy, jejich konejšivé hlasy nad noční postýlkou, ve které jsem třeštil v horečkách, a viděl nad sebou vylekané i starostlivé oči, ale také plné úlevy, když se v nich objevila má odcházející nemoc, maminku vidím pod petrolejkou, jak k ní vztahuje ruce, aby ztlumila její světlo do jenom zlatavého bodu, aby celou noc držel v šachu těžké vidiny a sny, aby je držel v koutech kuchyně i za oknem chráněným mříží, tatínek ke mně u hrobu přistoupí, viděl jsem ho stát v šeru našeho krámu, do něhož už hodinu nevzkročil zákazník, venku je taková psota, že se nikomu nehce vytáhnout paty z domu, vítr v poryvech zvedá spadané listí, do plačtivého a neustálého nářku roztočil plechovou korouhvičku na hasičce, už hodinu posloucháme oba v setmělém krámě běsnění větru a nářek na střeše hasičky, a já po dlouhé době pocitu bezpečí, pohody, poklidu mám najednou pocit, že se něco přihodí, co přeruší tu nádhernou chvíli našeho mlčení, že možná někdo přijde a svým banálním přáním rozbije tu chvíli, že zadupe na zápraží a pak vezme za kliku, aby potom před pultem chtěl nějakou hloupost, ale stane se něco jiného, co mně možná navždy utkví v paměti, co mně možná utkví v paměti tak, že kdykoliv později, když uslyším běsnění větru a nářkání korouhvičky na střeše hasičky, vzpomenu si, co se přihodilo v setmělém krámě, a bude to možná mnohokrát, bude tomu tak často, že už to nebude vzpomínka, ale něco, co trvale ponesu v sobě jako jizvu po těžkém vnitřním zranění...

A opravdu k tomu došlo: tatínek, jak stál se založenýma rukama na prsou poblíž venkovních dveří, z jedné třetiny prosklených, díval se tím sklem na liduprázdný městeček, kde jenom víchr šustivě přemístoval závěje

spadaného listí za nářku korouhvičky, najednou zamyšleně, ale velice nahlas, až to zaznělo jako výkřik, řekl:

„Co já jsem z toho života měl!?“

A myslím, že jsme oba přestali na okamžik dýchat, on proto, že vykřikl něco, na co právě myslel, že vykřikl něco, co neměl nejen nikdo slyšet, ale ani tušit, protože to vlastně vykřikla nebo zasténala jeho duše, a já proto, že jsem to slyšel a říkal si: Proboha, ke komu ten člověk mluví, koho vidí, kdo se ho na co ptal nebo k čemu se dopracoval v té mlčenlivé chvíli, kam to až zašel a pro co, vždyť on se musel vrátit skoro sedmdesát let pro něco, co tam toužil najít, uvidět, zhodnotit, ale co neviděl a nenalezl, a proto vykřikl. Budu se jednoho dne vracet v setmělé chvíli a taky tak křičet? Se synem nablízku? S rezavým nářkem větru za oknem?

Mlha na starém hřbitově tak zhoustla, že i nejbližší kříže a pomníčky se daly spíš tušit než vidět, postupovala od jednoho k druhému jak v lese od stromu ke stromu, a jestli ještě před chvílí byla tu a tam vidět zadýchaná světýlka svíček, teď už tvořila v plřživé stěně jenom světlé skvrny, které jsme s Jiříkem potkali cestou od hradu domů.

Nahmatal jsem zápalky, sehnul se ke svíčce na hrobě, ale zapálit jsem ji nestačil. V těsné blízkosti za mnou právě někdo šel. No to přece není nic divného, řeknete si, od toho jsou hřbitovy, aby se na ně chodilo. Ale ty kroky nebyly jen kroky přicházejícího člověka, byly opatrné, jako by nechtěly být slyšeny, a byly zkoumavé, jako by se rozhlížely, ano, zastavovaly se a rozhlížely a tajily přítom dech. Přešly mě o pár metrů a zůstaly stát. Teď poslouchaly v husté mlze a člověk, který je dělal, byl od hrobu, kde jsem dřepěl, vidět jenom jako nezřetelný stín.

Už jsem nemohl vstát, to jsem měl udělat, když procházel kolem mne, teď jsem musel zůstat v podřepu a čekat, až se buď vrátí, anebo naopak odejde a zmizí v mlze. Zatím tam stál a ostražitě poslouchal nebo o něčem přemýšlel, nebo něco rozvažoval, protože co jiného mohl dělat, vždyť ze vsi nebylo vidět ani světýlko, natož potom dům nebo člověk, na kterého by se díval. Ještě chvíli stál bez hnutí, potom se obrátil a už ne opatrně a zkoumavě, ale rázně a rychle se vracel, a když mě mýjel, hlasitě řekl:

„Nikde nikdo. Skočte pro věci a dáme se do toho!“ a mlha v těch místech, kde stál ještě kdosi, ke komu ten člověk mluvil, ožila pohybem.

Teď už jsem se mohl postavit, což se neobešlo bez tlumeného zaklení, je mi přes šedesát, kolena a hřbet už nemám jak ve dvaceti. Ale neodplížil jsem se, jenom jsem opatrně dotápal do čela hrobu a opřel se o pomní-

ček. Protože hlas člověka, který z mlhy promluvil, nepatřil nikomu jinému než Vaškovi, bratru Banky Slávie. Ani na okamžik jsem nezapochoyboval, proč tady je a proč s sebou má pomocníky: přijeli zlikvidovat hrob. Před chvílí přijeli autem a teď z něho nosili „ty věci“ ke hrobu, v němž jsou pochováni Vaškovi rodiče, Václav a Daniela Vopatovi.

„To je všechno,“ řekl ženský hlas u hrobu.

„Zamkli jste káru?“

„Ne. To se musí prásknout dvířky!“

„Prdlajs! Dovřete je a zatlačte. No kampak? Na to stačí jedna! Nebo běžte, ty, Martičko, zůstaň v autě, my to s mámou uděláme!“

„Já se tam sama budu bát!“

„Tak tady počkejte, já du zamčít.“

„Pudem radši s tebou!“

Šli všichni a mě napadla ďábelská myšlenka: schovat jim nářadí, které donesli k hrobu, ale z obavy, že bych to nestihl, jsem to neudělal. Ale mohl jsem, nenašli hned otvor pro klíček, za tichého sakrování šátrali prsty po dveřích a chvíli jim trvalo, než auto zamkli.

Chalupa, kde bydleli, už dneska nestojí. Říká se tam V sutích, osamělý domek obklopený zahradou, která hraničila s potokem. Chalupa nebyla jejich, bydleli v nájmu, dělili se o ni napůl s majiteli Patlokovými.

Paní Vopatová sedávala za okýnkem trafiky, prodávala kuřivo nebo se z okýnka vykláněla a nabízela s kuřivem obrovské zdeformované poprsí, které by stěží k zákazníkovi okýnkem prošlo. Pan Vopat, zástupce pojišťovny Banky Slávia, ve volných chvílích – a těch bývalo pozehaně – sedával na zahradě u potoka, kde měl pražák a točil bubnem, ve kterém šeptalo pražící se žito. Dával jsem vždycky pozor, co říká. Čudíku, ham! říkávalo pomalu, když šlo bubnem nahoru, čudíku, šup! říkávalo rychleji, když padalo bubnem dolů. Proč čudíku? Samo si tak říkalo.

Pan Vopat občas přiložil klacík či dva na ohýnek a občas sám pro sebe tiše řekl: „Říkal jsem ti, nedělej to! A teď vidš, vidš! Kristepane! Kristepane!“ Nebo: „Mám já to zapotřebí? Nemám! Nemám! Kristepane!“ Pokyvoval přitom hlavou a vzdychal. V takových chvílích jsem za něho přikládal: klacík, dva. Čudíku, ham! poděkovalo žito. Čudíku, šup! odpovídělo si.

Jednou jsem se otočil a uviděl druhé okýnko z jejich bytu, hledící na zahradu, na potok, na nás dva u pražáku. Za ním čísi ruce rychle strhávaly župan z ramen paní Vopatové a jiné ruce pak trhly záclonkou. Něco jsem zajektal a toporně se hrabal na nohy, oči pořád na té záclonce.

„Sed!“ sykl pan Vopat a jeho oči za lacinými brejličkami byly v té chvíli kdesi strašlivě daleko a hluboko. Čudfku, ham? ptalo se líně zvědavé žito. Čudfku, šup! odpovědělo si rychle a posměšně vzápětí.

Obývali jednu místnost, v níž kdysi bývala pekárna. Oba Vopatovi spali na jedné posteli, kluci na peci. Také Patlokovi bydleli v jedné místnosti, ale těch bylo mnohem víc. Jejich množství však kolísalo: hned jich bylo šest, hned osm. Gustav Patloka, jeho bratr Jakub, žena Gustavova, její hluchoněmá sestra Emila a jakési děti, někdy jich bylo pět, někdy jenom tři. Kde byli ostatní? Bůhví!

Gustav umřel za války. Tenkrát si ho zjednal pan Jaroš, aby mu vykopal studnu. Našli ho skrčeného sedět na jejím dosud nehotovém dně, už studeného. Při pohledu shora v té desetimetrové hloubce připomínal někým pohozený černý burnus. Láhev od špatně vypálené samohonky, plné přiboudlin, měl u sebe, a byla prázdná. Přivolaný doktor se dlouho na láhev díval, než k ní čichl. Pak tiše hvízdal a po krátkém zaváhání zapsal do úmrtního listu jako příčinu smrti sešlost věkem, a láhev si vzal s sebou. Byla válka, za pálení lihu podomácku trest smrti. Po původu jejího obsahu se nikdy neptal...

S Vaškem jsem chodil do stejné třídy, ale kamarádil jsem s jeho o tři léta starším bráchou, s Bankou Slávií.

„Poť, dem se mrknót!“ říkal mi občas, vždycky večer, a táhl mě k jejich chalupě. Potom, přitisknutí opatrně k oknu, jsme se dívali, jak se Patlokovi chystají ke spaní. Ženské stahovaly živůtky a sukně, s obnaženými prsy chodily po místnosti, něco si pro sebe huhňaly, přehrabovaly se v hromádách špinavého prádla, a než zhasly petrolejku, obvykle si něco navzájem vyčítaly.

„Viděls?“ sychral Banka Slávie a významně uplivoval. „Emila, ta je má, co? Takle jí je zmáčknót a tak honem nepustit!“

Neříkal jsem nic, bylo mi dvanáct let, spíš na mne působila špína a nepořádek, který jsem oknem vídal, zčernalé peřiny, udupaná hliněná podlaha a zbytky jídla na stole a na nich roje much.

„Eslipak někdy vtevěřó vokno?“ ptal jsem se.

„Blázniš? Buď be vepadlo, nebo be je už nikdo nezavřel. Tak só spochřelý!“ poučoval mě a pak dodal: „O nás só zrovna takový!“

Jednou jsem z jejich okna zaslechl tichý, ale důrazný hovor:

„Tak dělej, než přijde tata nebo kluci!“ říkala komusi naléhavě paní Vopatová.

„Staré, hádam, tak brzivá nepřinde?“ ptal se mužský hlas.

„Ale přijde, přijde, má jen na dvě piva. Tak dělej a vypadni!“

„Pot!“ řekl tiše Banka Slávie. Mlčky jsme vykročili.

„Tadyma né!“ poručil mi, když jsem zamřil k lávce přes potok na Stránku. „Pudem druhó stranó, vokolo kováfa Zahradnika!“

„Tadyma je to na městeček dál!“

„To je, ale mosím potkat Vaška, až pude ze sokolovne!“

„Proč? Dom snad trefi!“

„Trefi, ale dom teť jit nemuže!“

Teď se Vašek hmoždil s krompáčem u pomníku. Odkopával obrubníky, žena odhazovala hlínu, Martička přihlížela. Občas se netrefil, zasáhl obrubník a tlumeně zaklel, v husté mlze nebylo téměř vidět a on jako technický úředník neuměl s krompáčem zacházet.

Nebylo pochyb, likvidovali hrob, bylo jim na obtíž dojždět sem, vyzazovat hrob, vozit věnec nebo kytku na Dušičky. Až obrubníky odkope, vykope jámu, pomník do ní svrhne a vše zahází hlínou.

Za války prý paní Vopatová koketovala s Němci. Někdo ji den po válce písemně označil na patřičném místě za kolaborantku, a proto si pro ni přijeli. Stál jsem před domem, u krámu. Četníci Klvaňa a Nevďal ji vedli mezi sebou k autu, které na ně čekalo u stanice. Šla v černých hedvábných šatech, s koketním kloboučkem, s taškou v ruce, a když mě mřjela, rozpačitě a zmateně se usmála. Městeček byl plný lidí, ženské posykávaly, chlapi honili hučky po hlavách a hrabali se v zátylcích.

Vrátila se za týden dohola ostříhaná. Snad půl roku nevyšla z domu, dokud jí znovu nenarostly vlasy.

Její udání byl vlastně jen krutý žert. Přestože jí nic neprokázali, ještě za sto let o ní budou v Tasoově mluvit jako o kolaborantce. Pan Vopat se potom živil pražením žita, jako manžel kolaborantky ztratil místo u pojišťovny, kluci se zachránili před hladem útekem: Vašek do vsetínské Zbrojovky, Banka Slávie do Brna, kde pracoval u strýce malře.

Pár let předtím jsme byli s Bankou Slávií u nich v kuchyni.

„Mutra fasuje kuřivo v Medřiči, fotr je na pivě. Na, zapal si!“ řekl mi Banka Slávie a postrčil mi po stole, u něhož jsme seděli, zorku. Kuchyň byla temná, celý den v ní svítily pětadvacátkou žárovkou. Zorka mi protahovala hrdlo jak žhavý drát.

„Kde je Vašek?“ zeptal jsem se.

„Zhání fotrovi po sedlácích žito na pražení. Řikal sem mo, abe jel s mutró, ale nescel, hajzl!“

„Co be tam dělál?“

„Dával na ňo pozor. Abe nešla k Svobodum, za mladém. Stači, deš leze von k nám!“

„Te mesliš Svobode, co k nám jezdi jako ágent?“

„Jo, ten.“

Po sepsání objednávky se pan Svoboda v našem krámě vždycky opřel o textilní pult, zamrkal na mne a poručil:

„Dones mně dva aspiriny a trochu vody!“ Pak chvíli klábosil s tatínkem o ničem a znovu mně poručil:

„Navaž dvacet deka ořechů v čokoládě!“ a vstrčil sáček do kapsy a se slovy „Skočím si k Vopatům!“ vycházel z krámu a zahrnul na Stránku. Pravidelně jednou za měsíc. A tatínek míval vždycky v těch chvílích plno práce vzadu v krámě.

Teď jsme seděli u stolu, zorky nám protínaly hrdla, zorky, kterých bylo za kačku deset, a já se zeptal:

„Te mesliš, že s tím Svobodem...?“

„Nemeslim, vime to! Jednó mo to spočítám!“

Ještě chtěl něco dodat, ale vtom v síni vrzly dveře a kdosi vycházel na dvorek. Okýnkem vedoucím na zahradu, tím, v němž jsem před časem zahlédl něčí ruce strhávat župan z paní Vopatové, jsme zahlédli hluchoněmou Emilu: šla s košíkem do stodůlky pro dřevo.

Bylo před polednem, prázdniny, a v chalupě, jak se zdálo, nebylo živáčka. Chlapi Patlokovi někde podělkovali, děcka slyšet nebylo, nejspíš běhaly po vsi, matka se hrbila u některého sedláka při vázání ječmene, a bramboračku, kterou ráno nachystala před odchodem na plotnu, svede uvařit Emila. Hluchoněmou nikdo ve vsi do práce nechtěl. Občas jsem ji v krámě obsluhoval.

„Chňa-chňá-chňá!“ vydávala skřeky před pultem a strčila mi do ruky papírek, kam jí napsali, co má koupit. Nákup jsem jí narovnal do tašky a peníze nazpět jí vtiskl do ruky.

„Chňá-chňá-chňá!“ vyrážela pak ze sebe a vycenila na mne střepiny zubů. Kolik jí mohlo být? Čtyřicet? Padesát? Třicet?

„Kolik je vám let, Emilo?“

„Chňá-chňá-chňá!“ smála se, třela si bosým chodidlem lýtko a cosi ukazovala rukou.

„Dones Emili štóráka!“ poručili jí jednou chlapi v krámě kořalku a pak se za ní dívali, jak se vrávoravě potácí na Stránku.

„Chni-chni-chni!“ pištěla přitom, šermovala před sebou rukama nebo se zachytávala zdi lihovaru, jednou dokonce upadla, a tak jsme ji s tatínkem zvedli, pomohli jí dojít domů. Chlapi za námi přestali povykovat,

smích je přešel a kořalku už jí nikdy neporučili. Teď šla do stodůlky pro dřevo a bance Slávii zeskelnatěly oči.

„Pot!“ zavelel přiškrceně a vyrazil od stolu.

„Kam?“ zabreptal jsem zmateně.

„Za Emiló, vole, hrábnem si!“

Toporně jsem se zvedl od stolu, cosi ve mně vrávoralo. Bylo mi třináct let a ona byla přece moje zákaznice. Už zítra může pro něco přijít do krámu.

„Tak kde seš?!“ křičel Banka Slávie na dvorku už v otevřených dvířkách do stodůlky a pak se vrhl dovnitř.

Táhl jsem se pomalu za ním, před očima udupanou hlínu u Patloků v kuchyni, peřiny zčernalé špínou, zbytky čehosi na stole, na nich mračna much a ubohé pytlíky Emiliných prsů nad nimi, jak se nakláněla nad petrolejkou, aby ji zhasla. Ty pytlíky měl teď v hrsti Banka Slávie, a zřejmě ne poprvé, protože se Emila nebránila ani nepištěla, seděla na špalku a hihňala se, bosýma nohama hrabala v borové otypce rozvalené u špalku, aniž pustila z ruky košfk na dřevo.

Stál jsem ve dveřích a obraz toho, na co jsem se díval, nabýval zvolna na ostroti, jak mé oči přivykaly šeru. Vedle u Zahradníků koval Žány koně, až sem byl cítit pronikavý pach pálené rohoviny z kopyta, na které mu pasoval z výhně vytaženou podkovu, kůň se patrně děsil, nervózně frkal a přešlapoval zadníma nohama a Žány Zahradníků křičel:

„Stuj, potvoro! A ve, fotr, počte sem a pomužte držet, deť ten Honza s tó hajtró litá jak hadr na huli!“ což patřilo pacholkovi, který koně přivedl a držel, a Banka Slávie pootočil hlavu a křičel na mne:

„Tak poč, teť te!“ a naposled stiskl pytlíčky takovou silou, až Emila zanařkala a začala ho tlouct po hlavě pěstičkami, těmi pěstičkami, do kterých jsem jí vždycky zavíral dlaně s drobnými nazpět, a ona si mě teprve teď všimla ve dvířkách, vší silou Banku Slávii od sebe odstrčila a polekaně kvičela: Chňa-chňa-chňa!“ a marně přitom hledala aspoň jeden knoflík, aby zmenšil výstřih, z kterého jí ještě pořád visely růžové pytlíčky, teď s rudými skvrnami od stisků prstů Banky Slávie, vrávorajícího dozadu na konec stodůlky, kde za trámem chvatně rozepínal poklopec, rval ven přirození, kropil s ním dřevo, oči náměsíčného.

Venku, po cestě kolem stodůlky, pádil zakovaný kůň, splasil se vidinou žhavé podkovy přinášené v kleštích z výhně a letěl v divokém cvalu k plotu, jednu nohu zvedal výš než ostatní a bolest z každého dalšího kroku z něho dělala šílené zvíře, které nezastaví žádná překážka ani konejšivý lidský hlas, ale za ním se ozýval zuřivý křik Žányho a syčivé proklínání

pacholka, pádícího za koněm, urvanou oprat v ruce, a kolem mne se s kvičením protáhla Emila, práskla za sebou dvířky, takže jsem v náhlé tmě spíš jenom tušil než viděl Banku Slávii, jak se na nejistých nohách ke mně blíž od zadního trámu stodoly, s přiblblým výrazem v tváři a vyhaslýma očima, a jak jeho roztržesené prsty bloudí po poklopci a hledají knoflíky, zatímco se mi chystá něco říct...

Miha zhoustla, už to bylo jemné mžení, z kaštanů a lip vysázených na hřbitově padaly kapky vody jako při drobném dešti, končily svůj krátký život mlaskavě v hlíně a šustivě na papírových, navoskovaných květech věnců na hrobech, další se třísťily o pomníčky, také o ten, o který jsem se opíral, a smáčely mi tvář jako lehounká vodní tříšť, na věži kostela zasténala lanka zvedající kladiva, aby je vzápětí nechala čtyřikrát dopadnout na malý zvon a šestkrát na velký, a ti tři kousek ode mne končili svou práci, chvílku hekali námahou, jak převraceli pomník do výkopu, a pak funěli po té námaze a obě ženské si hned braly cigarety a zapalovaly je u sousedního hrobu o příkrčený plamínek svíčky, Vašek na tu neopatrnost nic neřikal, jen cosi nezřetelně mumlal, přestože vyrůstal mezi policiemi plnými cigaret, sám nikdy nekouřil, a pak všichni stáli nad dvojitém hrobem, v jehož přízemí byli pochováni Vaškovi rodiče a v prvním poschodí pomník s křížem a se jmény Václav a Daniela Vopatovi, takže zbývalo čerstvý hrob jen zaházet, stačilo nahrnout trochu hlíny nohama v gumácích, trochu přišlápnout a znovu nahrnout a hotovo, ale cosi v jejich mlčenlivém a tichém postoji spatném mi říkalo, že hotovi ještě nejsou, že se chystají na něco ještě důležitějšího, než bylo vyhloubení toho druhého, mělkého hrobu, kam převrátili černý mramor se jmény Vaškových rodičů, jehož dopad na dno výkopu temně zaduněl, takže mohl Vaškovi připomenout dopad rakve nešetřně spuštěné na dno hrobu před lety, při pohřbívání matky, kdy s Bankou Slávií spouštěli rakev u hlavy pomaleji než jejich bratránci z otcovy strany z Kundratic, kteří byli se spouštěním užší strany u nohou o chlup rychlejší a jejich nezatřesený provaz se už zvlnil, zatímco oni byli s rakví ještě půl metru nade dnem hrobu, všimli si vyčtváého pohledu bratranců, rázem provaz povolili a zaznělo temné a duté dopadnutí na dno hrobu, zvuk v okamžiku úderu nepřeslechnutelný a nezapomenutelný pro zbytek života, zvuk, jenž v sobě neseme jako trvale otevřené zranění, které se nikdy nezjizví...

„Kde to je?“ ptal se Vašek v mlze a ve tmě.

„Tys to nevezal?“ divila se jeho žena.

„Ani bych na to nesáhla!“ prohlásila dcera.

„Dals to do kufru!“ řekla žena.

Vzpomněl si: ano, do kufru, sám schránku zabalil do hadru, aby to po cestě neklepalo o ráfek rezervy nebo o vercajk. Tápál mlhou k vozu, v ruce pocinkával klíčky. Vzpomněl si. Z radosti nad tím se mu chtělo zahvízdat, ale pak si uvědomil, že jde pro urnu, a nechal toho.

Ty dvě u hrobu si znovu zapálily cigarety.

„Konečně se toho zbavíme, a těch cest taky!“

„Proč měl tak divnou přezdítku?“

„Přezdítku?“

„Určitě měl! Ten člověk, co nám tenkrát přijel říct, že umřel, mu tak říkal.“

„Já si jenom pamatuju, že byl tady odtud.“

„Tati, ty víš, proč mu říkali Sparta-Slávie?“

„To nevím. A ani nechci,“ řekl tiše Vašek, který dorazil od auta s urnou, položil ji na zem a nohou jí pomohl do výkopu. Tak se Banka Slávie po tolika letech vrátil domů...

Telefon tenkrát zazvonil den před Štědrým dnem. Právě jsem odcházel a zamykal za sebou, přes kovový zvuk klíčů jsem slyšel uvnitř zvonění. Na okamžik jsem zaváhal, ale přece jenom jsem se vrátil.

Slyšel jsem slabě vzdálený a jakoby velikou dálkou utmácený ženský hlas. „Nemocnice Ústí nad Labem, mohla bych mluvit s předsedou nebo tajemníkem?“

„Mluvíte s ním,“ řekl jsem a byl přesvědčen, že jde o nějaký omyl.

„Prosím vás, u nás v nemocnici v Ústí zemřel pan František Vopat, podle trvalého bydliště v občanském průkazu z Tasova. Můžete mi potvrdit jeho totožnost?“

„Myslíte Banku Slávii?“ zeptal jsem se hloupě.

„Co prosím...? Má u vás příbuzné?“

„Ne. Bratr žije v Blansku.“

„Můžete ho uvědomit, aby zařídil převoz a pohřeb?“

„Ano, jistě, to mohu udělat... Kde se tam u vás vzal? Co se mu stalo? Na co umřel?“ ptal jsem se rychle, ale přece jenom pozdě, dálkou utmácený hlásek položil sluchátko.

Adresu na Vaška jsem neznal a u nás ji neměl nikdo, tím jsem si byl naprosto jistý, přes meziměstskou ústřednu jsem se spojil s VB Blansko, požádal tam podle hlasu mladého příslušníka, aby mi v evidenci obyvatel zjistil Vaškovu adresu a věc zařídil.

„Spolehněte se!“ řekl.

Tím pro mě měla být celá věc vyřízena, ale nebyla, protože přesně za deset dní, druhého ledna, mi tentýž dálkou utmácený hlásek volal z nemocnice v Ústí, že pan Vopat tam doposud je a že jim začíná dělat starosti, a prosil mě, abych udělal něco, aby ty starosti pominuly. Vykokotal jsem ze sebe, jak jsem celou věc zařídil, a omluvil se za VB v Blansku, šel domů, vzal auto a jel tam.

V evidenci obyvatel jsem dostal adresu a za deset minut mi otevřela dveře Vaškova bytu jeho žena, říkám jí, kdo jsem a proč jsem přijel. Banka Slávie je po smrti, je třeba zařídit převoz ze špitálu v Ústí a vypravit pohřeb, což by měl udělat jeho bratr, tedy její muž, protože o jiném bližším příbuzném nevím.

Dívala se na mne dlouho a nechápavě a pak se zeptala, kdože to umřel a komu, a já už otvíral ústa k nové odpovědi, když vyšel z pokoje do chodby, kde jsme stáli, její muž, tedy Vašek, a řekl:

„Slyšelas, brácha umřel. Postav na kafe a ty pot dál.“

Seděli jsme v kuchyni proti sobě a mlčky se na sebe dívali. Neviděli jsme se třicet let. Po těch letech byl až neuvěřitelně podobný matce: měl její nos i drobnou bradu, pod čelem její oči, ale nebyly tak usměvavé a koketní, jeho oči se dívaly chladně a cize a neustále jimi uhýbal. Až na ty oči jsem kdysi skoro denně vídal stejnou tvář za okýnkem trafiky, za ní slabá žárovka mhouřila oči na neustlanou postel a burnusy na peci, pod nimiž spávali kluci, na okýnko, které se dívalo na zahradu a na pana Vopata hrbícího se u pražáku. Čudíku, ham! Čudíku, šup! A za okýnkem čísi chvatné ruce trhaly z ramenou župan. Usmál jsem se.

„To není k smíchu!“ zařval Vašek zuřivě. „Já mu mám vypravit funus? Víš, co mně nadělal v životě vostudy? Ve fabrice, ve městě i tady v baráku? Chodil za mnou pro prachy jak do trafiky, a vždycky vožralej! A když jsem mu stovku dal, nemoh jsem se ho zbavit, zrovna tak, jako když jsem mu ji nedal! Tady na podlaze spával, moč smrděl na sto honů, a když chrápal na lavičce v parku, dovedli mi ho policajti. Celý město nás znalo líp než starostu! A teď mu mám vypravit funus? Věnce a kytky a muziku a co ještě, krucinál?!“

Technický úředník, stálo na vizitce pod jeho jménem na dveřích bytu. Je to hodně, nebo málo? Jako kluk s námi nikdy nehrál fotbal nebo pasáka, neznal zbrkнутý palec, protože neběhal bosý, neměl kamaráda, neběhal v houfu dětí, v hrsti mu nepocukával provázek od hvězdy nebo draka, jak je rval vítr k podzimní obloze, ani žádnou přezdvíčku neměl.

Tichošlápek? Ne! Kolem mne se s pištěním znovu protáhla Emila, ale v té vteřině, než za sebou práskla dvířky, jsem ještě stačil zahlédnout

Vaška. Stál na dvorku a číhavě se díval těmi doposud otevřenými dvířky dovnitř stodůlky. Pak mi prásknutí dvířek vzalo Vaška, Emilu i dvorek a dalo mi ve tmě jen tušit Banku Slávii, jak se ke mně blíží na nejistých nohou od zadního trámu stodoly, s přiblížným výrazem v tváři, s vyhaslýma očima, s roztřesenými prsty na poklopci, a jak se mi chystá cosi říct. Ano, ale co to jen tenkrát řekl, ksakru?

„Viděls ho, sraba?“ zasyčel, zapínal si poklopec a zamumlal: „Zas bude žalovat, posrané srab!“

Už chvíli jsem se díval z okna, vedlo na hřbitov. Jako u nás, i tenhle hřbitov byl nový, kolem vyasfaltovaných cestiček zelené plochy, na nich plazivé borovice, túje, v pozadí moderní budova s obřadní síní. Právě se otevřely vstupní dveře, na venkovní schodiště vyšel ceremoniář, s mírnou úklonou a důstojným pokynem ruky zval za sebou průvod pozůstalých i smutečních hostů a deset muzikantů pod schodištěm zvedlo nástroje.

Taky jsem se zvedl. Už jsem tady neměl co dělat. Vašek za mnou vyběhl, v chodbě se kmitlo děvče, jak odskočilo od dveří, za nimiž nás poslouchalo, nevnímals jsem za sebou běžícího Vaška, už jsem se neotočil a zběsile jsem vychrlil:

„Banka je v Ústí, ve špitále na ledě. Už čtrnáct dní, a oba už toho máme dost!“

„To bude pro vás,“ podávala mi za čtrnáct dní paní účetní přes stůl sluchátko s meziměstským hovorem.

„Nemocnice Ústí nad Labem,“ uslyšel jsem utrmácený hlásek.

„Von tam furt je?!“ vyrazil jsem ze sebe.

„Ano, ještě pořád.“

„Už dlouho nebude!“ praštil jsem vztekle se sluchátkem a sedl k psacímu stroji a napsal:

Jestli sem ještě jednou budou telefonovat z Ústí, že tam Banka Slávie ještě je, zařídím pohřeb sám a místním rozhlasem požádám naše občany o účast. Razítko, podpis.

Telefon z Ústí se už neozval.

Odjeli. Zapálil jsem na našem hrobě svíčku a přešel k místu, kde před chvílkou stáli. Dvě svíčky mně zbyly. Opravdu zbyly...? Zapálil jsem obě a zapáchl do čerstvě překopané hlíny. Ještě nějaký čas potrvá, než se na ní uchytlá tráva a všechno splyne s trávničkem. Ale pro někoho – možná – nesplyne nikdy..

Za chvíli jsem usedl v temném sálku hospody u kamen a Jiřík mi nesl plechový litrový hrnek horkého grogu. Potřeboval jsem ho.

„Kdes bhyl tak dlóho?“ zeptal se přes viržinku.

„Na hřbitově. Byli tam Vašek Vopatů a Banka Slávie.“

Na důkaz nevíry pohnul viržinkou vpravo, vlevo. Vpravo, vlevo. Několikrát. Pak nehybně čekal, co řeknu.

„Vašek v autě, Banka v urně,“ upřesnil jsem. Jiřík přikývl a viržinka přikývla souhlasně s ním.

Stál jsem tehdy ve dvířkách stodůlky, a jak si mé oči přivykaly vidět v šeru, obraz toho, na co jsem se díval, nabýval na ostrosti. I tady si mé oči přivykaly vidět šero, na protější stěně jsem začal rozeznávat Jiříkovy obrazy. Zelená na nich byla pořád jako černá; jako nějaké přelovice chmurné poselství.

„Člověče, mosíš se voženit!“ domlouvala mu matka, když bylo Jiříkovi pětadvacet. Dva roky už chodil s děvčetem z Heřmanic – no, chodil necho-
dil, někdy si spolu vyšli. Mlčky šlapal po heřmanické silnici, řeč vedla ona. Jednou ji vzal za ruku. Neucukla. Vida! řikal si potom doma, mám děvče!

„Třeba mě nechce?“ namítl zadumaně matce, pamětliv toho doteku rukou.

„Tak mosíš odčlat neco, abe ti mosela chcít!“ radila matka potouchle ze svého křesla.

„Deš já si netrófám!“

„Tak si trófní, mně se libí!“ zvýšila hlas.

Troufl si za půl roku, kostrbatě ze sebe vysoukal, že spolu chodí už dlóho, a tak, co kdyby...! a pozvednutou rukou naznačil zašátrání po jejím ramenu.

„Máš smůlu, Pepku, dneska to nende!“ zasmála se. „Až podruhý,“ do-
dala, už bez úsměvu.

Pepku? Proč řekla Pepku? Asi proto, že s nějakým chodí, napadlo ho. A ten si už dávno trófl, řeklo v něm cosi a ruka mu klesla dolů. Pak stál před svými obrazy celou noc a ráno dospěl k názoru, že ta jeho zelená už nemůže být temnější. Až podruhý, a Pepku, řekla. Už je to čtyřicet let. Ona je bezmála zrovna tak dlouho vdaná.

Stalo se to tamhle u těch vrátek na dvůr. Každý den ji tam vidí, když stojí u okna v kuchyni. Ona má pořád stejně mladou tvář. Pepku, řekla tenkrát. Nepřebolelo to dodneška...

Za mými zády byla světnička, kde pět let umíral Jiříkův otec. Ležel v posteli neschopný řeči a pohybu, tak jak ho tam tenkrát dovlekl Lomikar. Předtím tam spávala jeho sestra, než se provdala za Zezulu z Ulice. Dlóhé Zezola, přezdívali mu u nás, v létě i v zimě oblečený v burnusu bez

knoflíků, převázaném povřísem z cepové slámy. „Tě rópčiko!“ křičel na kluky a snažil se je zasáhnout bičem, když mu poskakovali za vozem, na kterém vezl dva kopečky hnoje. „Te rópčiko,“ říkal tiše svému nejmladšímu synovi v pětapadesátém na půdě, kam se dotáhl ze západního pohraničí s nohou prostřelenou upilovanou kulkou, když se pokusil přejít hranice, a zasypával mu ránu práškem z léčivých bylin, nasbíraných, usušených a utlučených v hmoždíři starou Vidlačkou, „te rópčiko,“ šepтал a v té chvíli to vůbec nebyla nadávka...

Zezulka... Zsvobodna spávala ve světničce za mými zády. Prosklenými dveřmi odtud prosvítalo světlo a já jsem řekl:

„Sviti ti tam světlo, Jirko.“

Neřekl nic, s pohledem upřeným na své obrazy na protější stěně zřejmě přemýšlel o poselství té temné zelené.

Po čtvrt hodině začal grog spolehlivě působit: slyšel jsem hlasy dávných kamarádů, třeskot sklenic, zřetelný hlas gramofonu z přilehlé kuchyně. Po boku Jiřkovo mlčení, blaženě jsem vychutnával teplo a pohodu přítomí sálku hospody.

Dušičky budou, říkal jsem si v duchu, usmíval se, napil se grogu a vzpomněl jsem si:

„To vždycky přijížděli odpoledne Svobodovi z Medřiče, každý rok. Stavili se na hřbitově, na hrob jakési tetky dali věnec a zapálili svíčku. Pak u nás svačili. Kafe bylo bílý a bábovka třená. Sedával jsem za kamny u zdi, u stolu naši a ti Svobodovi. Se synem byli tři. Lžičky zvonily o šálky a trousily se chudičké věty. Obchody nikdy nešly, doba byla zlá, aby za rok byla horší. Seděl jsem za kamny a někdy poslouchal ty u stolu, a někdy vítr, jak komínem sestupoval k plamenům. Tmělo se, ale petrolejka měla ještě čas a stíny v koutech dostávaly přísnou tvář. Tmělo se. Bude válka, řekl kdosi u stolu. Přijdou špatný časy, řekly stíny a najednou jich bylo víc. Tmělo se. A venku vždycky začal padat první sněh. Tmělo se a neslyšně přicházeli dávní mrtví, aby obklopili stůl, u něhož ticho prolamovalo prsty vpletené do sebe jak při seanci. Konečně svitla petrolejka, aby rychle čtala mezi stolem a záhrobím v okně těžkou míř. Setmělo se a venku pořád ještě padal ten první sněh...“

Usmál jsem se a znovu se napil, potřeboval jsem to, abych mohl dopsat:

„Po válce jezdit přestali. Mladýho zastřelili v pětačtyřicátém při medřickým povstání v Kostelní uličce a staří to nechtěli přežít,“ a odmlčel jsem se, protože se začaly dít hrozné věci: Jiřík pomalu vytáhl viržinku na dva prsty od zubů a řekl tak tiše, že jsem mu stěžl rozuměl:

Karel Švestka

Měsíc jako rybí oko

První vydání

K vydání připravil Jiří Horák

Typografie a sazba Pavel Růt

Redaktorka Jaroslava Jiskrová

Vydala v roce 2003 nakladatelství

Jaroslava Jiskrová – Máj, Dominova 2466/9, Praha 5,

jako svou 6. knihu

a Dokořán s. r. o., Kováků 10/788, Praha 5,

jako svou 32. knihu

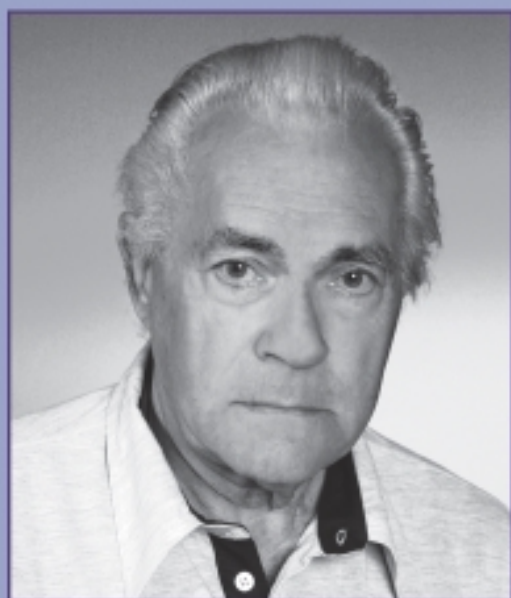
Vytiskl Akcent – tiskárna Vimperk, s. r. o.,

Špidrova 49, 385 01 Vimperk

Doporučená cena 195 Kč

ISBN 80-86643-04-2 (Jaroslava Jiskrová – Máj, Praha)

ISBN 80-86569-37-3 (Dokořán, Praha)

Karel Švestka se narodil v roce 1926, po základní škole začal studovat gymnázium, ale kvůli otcově nemoci musel převzít jeho kopecký krám, a tak se vyučil obchodním příručím. S cejchem syna bývalého živnostníka byl v padesátých letech nucen pracovat čtyři roky na Ostravsku v dole a následně při různých stavebních pracích. Patnáct let se pak živil jako tovární dělník v kablovce ve Velkém Meziříčí, od roku 1968 byl po osmnáct let předsedou Národního výboru v Tasově.

Literárně na sebe upozornil knihou *Couvání do času* (1997), za niž získal Cenu Egona Hostovského.

Dále vydal: *Pastely* (1995), *Vedro a stín* (2001), *Tenký led* (2002), *Pohled z mostu* (2002).